

Nobel Museum Occasional Papers nr 9
Stockholm 2009

Forskningen vid svenska ABM-institutioner

En undersökning av aktuella
förutsättningar och trender

Anna Lihammer

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS

ISSN 1652-9855

Redaktör: Paul Sjöblom

Nobel Museum

Box 2245

SE-103 16 Stockholm

Sweden

paul.sjoblom@nobel.se

+46 (0)8 53 48 18 00

Lihammer, Anna: *Forskningen vid svenska ABM-institutioner. En undersökning av aktuella förutsättningar och trender* (Stockholm 2009)

ISBN: 978-91-978420-3-7

INNEHÅLL

INLEDNING	5
Bakgrund	5
Målsättningar	5
Avgränsningar och urval.....	6
Metod.....	7
VAD ÄR FORSKNING?	9
FORSKNING OCH ABM-INSTITUTIONER	11
Frågan kring forskningens omfattning vid museerna	11
Frågan kring nödvändigheten av forskning vid museerna.....	12
Frågan kring vad som är speciellt för forskning vid museerna.....	13
Likheter och olikheter mellan forskning vid arkiv, bibliotek och museer.....	13
KVANTITATIV ANALYS AV FORSKNINGEN VID ARKIV, BIBLIOTEK OCH MUSEER ...	15
Fråga 1: Finns forskning i grunduppdraget?.....	18
Fråga 2: Bedrivs forskning vid institutionen?	20
Fråga 3: Finns forskningsansvarig vid institutionen?	22
Fråga 4: Finns forskningsprogram, vetenskapligt program, policydokument eller riktlinjer?.....	25
Fråga 5: Finns forskare anställda som ”forskare”?.....	27
Fråga 6: Bedriver institutionen forskningsprojekt?.....	31
Fråga 7: Finns forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande?	33
Fråga 8: Finns formaliserat externt samarbete?.....	35
Fråga 9: Hur ser institutionen på förhållandet mellan forskning och utveckling?...37	
KVALITATIV ANALYS AV FORSKNINGEN VID ARKIV, BIBLIOTEK OCH MUSEER....	39
Kvalitativ utvärdering av Fråga 1: Finns forskning i grunduppdraget?	39
Kvalitativ utvärdering av Fråga 2: Bedrivs forskning vid institutionen?.....	40
Kvalitativ utvärdering av Fråga 3: Finns forskningsansvarig vid institutionen?.....	41
Kvalitativ utvärdering av Fråga 4: Finns forskningsprogram, vetenskapligt program, policydokument eller riktlinjer?	43
Kvalitativ utvärdering av Fråga 5: Finns forskare anställda som ”forskare”?	44
Kvalitativ utvärdering av Fråga 6: Bedriver institutionen forskningsprojekt?	45
Kvalitativ utvärdering av Fråga 7: Finns forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande?.....	45
Kvalitativ utvärdering av Fråga 8: Finns formaliserat externt samarbete?	46
Kvalitativ utvärdering av Fråga 9: Hur ser institutionen på förhållandet mellan forskning och utveckling?	46
Sammanfattning – kvalitativ analys.....	47

HUR KOMMUNICERAS FORSKNINGEN?	50
Kommunikation gentemot forskarsamhället	50
Kommunikation gentemot publiken	50
Sammanfattning – kommunikation	51
SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION.....	52
REFERENSER	56
Bilaga 1: Institutioner i undersökningen/sändlista	58
Bilaga 2: Enkätundersökningens frågeformulär	62

INLEDNING

BAKGRUND

Forskningens omfattning och kvalitet vid svenska ABM-institutioner, det vill säga arkiv, bibliotek och museer, har varierat stort över tid. Flera undersökningar och debattinlägg har under de senaste decennierna uppmärksammat bristen på forskning vid sådana institutioner och hur detta är ett växande problem (jämför DIK 2004; Rentzhog 2006; Björkman 2009).

Mot bakgrund av detta har under de senaste åren en rad initiativ tagits av främst Kungliga Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien och Riksbankens Jubileumsfond för att stärka forskningen vid svenska ABM-institutioner. Exempel som kan nämnas är de postdoktor-/trainee-tjänster som finansierats vid en rad institutioner och Nordiska museets forskarskola. Flera institutioner har också tagit egna initiativ för att stärka och utveckla sin forskningsverksamhet.

Forskning vid arkiv, bibliotek och museer är en fråga som diskuteras allt oftare, samtidigt som det råder stor tveksamhet kring hur omfattande och av vilken kvalitet den egentligen är. Senast har Vitterhetsakademien i sitt remissvar till museikoordinatorns utredning (SOU 2009:15) påpekat att kunskap om hur omfattande forskningen vid museerna är saknas (Norberg 2009). Syftet med projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* har varit att skapa en koncis och överskådlig kvantitativ överblick samt en kvalitativ insyn i allmänna förhållanden kring forskningen vid svenska ABM-institutioner. Behovet av överblick och insyn i detta växande fält kan lätt motiveras av den pågående diskussionen om forskningsverksamheten vid ABM-institutionerna och som genom denna undersökning kan baseras på en mera solid faktagrund.

Projektet har skapats på initiativ av Paul Sjöblom, forskningschef vid Nobelmuseet, och Fredrik Svanberg, FoU-samordnare vid Statens Historiska museer. Projektet har finansierats till lika delar av Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien och Riksbankens Jubileumsfond och genomfördes av Fil Dr Anna Lihammer under maj, juni och juli år 2009.

MÅLSÄTTNINGAR

Projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* har haft som målsättning att inventera grundläggande fakta kring omfattningen och karaktären av forskningen vid svenska arkiv, bibliotek och museer. Målsättningen var också att utifrån denna inventering presentera en översikt samt genomföra en

kvantitativ och kvalitativ analys av de grundläggande data om forskningsverksamheten som framkom. Ett ytterligare delmål har varit att analysera kommunikativa förhållanden, det vill säga hur forskningen vid arkiv, bibliotek och museer presenteras utåt gentemot både forskarsamhälle och publik.

Denna rapport redovisar projektets resultat samt det faktamaterial och de analyser som resultaten bygger på.

AVGRÄNSNINGAR OCH URVAL

I Sverige finns ett mycket stort antal institutioner som faller inom ramarna för ABM-sektorn och det är närmast en omöjlighet att inventera samtliga bibliotek, arkiv och museer i landet. Undersökningen har därför baserats på ett urval av institutioner, som är avsedda att ge en god täckning av den del av sektorn som kan förmodas ha forskningsverksamhet. De utgörs av samtliga centrala museer, samtliga läns museer och ett urval övriga museer, bibliotek och arkiv. Därför är det inte omöjligt att det finns ett litet antal ABM-institutioner som bedriver forskning, men som fallit utanför undersökningen.

Centralt för undersökningens avgränsning är definitionen av vad forskning egentligen är. Kritik har exempelvis riktats mot museisektorn för att inte skilja på forskning, dokumentation och utveckling på ett tydligt sätt. Denna undersökning utgår från en definition av forskning som innebär att forskning är *ett systematiskt sökande efter ny kunskap eller sökande efter nya metoder att nå ny kunskap utifrån redan tillgängliga resultat*. Den avser forskning inom sektorn arkiv-, bibliotek och museum som kvalitativt sett befinner sig på en likvärdig nivå med universitets- och högskoleforskning och i första hand bedrivs av disputerade forskare eller inom forskarutbildning (se utförligare definitionsdiskussion längre fram i rapporten). Traditionell kunskapsupbyggnad eller insamlingsverksamhet faller således utanför denna definition. Det som undersökningen strävat efter att undersöka, överblicka och analysera är alltså personer som verkar som forskare enligt definitionen ovan, eller om några anställda utför den typen av arbetsuppgifter som en del av sitt ordinarie arbete. Detta kommer att utredas närmare längre fram i texten.

Denna rapport bygger främst på en enkätundersökning, som ställdes till sammanlagt 143 ABM-institutioner (149 om man räknar in de som ingår i större organisationer som lämnat samlade svar); 26 centrala museer, 26 läns museer, 24 övriga museer, 47 bibliotek (50 om man räknar in de bibliotek som ingår i större organisationer) och 20 arkiv (23 om räknar in de arkiv som ingår i större organisationer). Gränserna mellan de olika institutionerna kan vara flytande, exempelvis förenar en del institutioner både arkiv, museum och bibliotek inom sin organisation. I andra fall kan flera organisationer vara förenade i en övergripande organisation där de delar på forskningsansvaret och forskningsverksamheten.

Svarsfrekvensen för enkätundersökningen var god, dock inte hundra procentig. Sammantaget svarade 26 centrala museer (100% av de tillfrågade), 21 läns museer (81% av de tillfrågade), 15 övriga museer (62,5% av de tillfrågade), 40 bibliotek (85% av de tillfrågade, 86% om man räknar in de tre bibliotek som ingått i andra organisationers svar) och 19 arkiv (95% av de tillfrågade, 96% om

man räknar in de tre arkiv som ingår i andra institutioners svar).

Sammantaget svarade 121 institutioner av 143 (127 av 149 om man räknar in de institutioner som berörs av större organisationers svar), vilket innebär att undersökningens sammantagna svarsfrekvens är 85%.

METOD

Undersökningen är uppdelad i tre olika delar: En kvantitativ inventering och sammanställning, en kvalitativ analys av densamma samt en undersökning av hur forskningen kommuniceras av de berörda institutionerna.

KVANTITATIV INVENTERING OCH SAMMANSTÄLLNING

Projektet inleddes med att en lista över de arkiv, bibliotek och museer som bedömdes vara relevanta för undersökningen arbetades fram (se bilaga 1 i slutet av rapporten). Urvalet baserades på en rad olika faktorer:

- För museernas del valdes institutioner som var av en storlek eller inriktning som innebär att de förmodades bedriva forskning. Till detta kom naturligtvis institutioner som redan var kända forskningsinstitutioner. Sammantaget valdes samtliga 26 centralmuseer, samtliga 26 läns museer samt 24 övriga museer. Inom den senaste gruppen finns en stor spridning med alltifrån stora nationella museer till mindre och lokala.
- För bibliotekens del valdes förutom Kungliga biblioteket framför allt forskningsbibliotek och ett antal ansvarsbibliotek, sammanlagt 47 stycken.
- För arkivens del valdes större arkiv, som Riksarkivet och landsarkiven, men även ytterligare mindre arkiv, sammanlagt 20 stycken.

När urvalet var klart ställdes en enkät bestående av nio frågor till chefer eller i förekommande fall forskningsansvariga vid de utvalda institutionerna (se bilaga 2 i slutet av rapporten). Följande frågor, här i förkortad version, ställdes:

1. Finns forskning i grunduppdraget?
2. Bedrivs forskning vid institutionen?
3. Finns forskningsansvarig vid institutionen?
4. Finns forskningsprogram och gäller det i så fall hela verksamheten?
5. Finns forskare anställda?
6. Bedriver institutionen forskningsprojekt?
7. Har institutionen forskningsråd/vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande?
8. Finns formaliserat externt samarbete?
9. Hur ser institutionen på förhållandet mellan forskning och utveckling?

Ett första utskick via mail gjordes under första delen av maj. Flera institutioner svarade direkt, men för majoriteten fick en eller flera påminnelser skickas ut. De som ändå inte svarat kontaktades via telefon i början av juni. Alla var inte möjliga att nå via telefon och till dem skickades ytterligare påminnelser.

KVALITATIV ANALYS

Resultatet av den kvantitativa inventeringen och sammanställningen bildade underlag för en kvalitativ analys av de olika frågorna. Denna inriktades på de kvalitativa aspekter som kunde utläsas utifrån enkätsvaren. I denna analys beaktades också eventuella forskningsprogram eller policydokument för forskning.

ANALYS AV FORSKNINGSKOMMUNIKATION

De kvantitativa och kvalitativa analyserna kompletterades med en begränsad analys av hur forskningen kommuniceras. Här diskuteras också skillnaden mellan kommunikationen gentemot publiken kontra gentemot forskarsamhället.

VAD ÄR FORSKNING?

En central fråga, som måste utredas innan vare sig en kvantitativ eller kvalitativ analys av forskningen vid svenska ABM-institutioner kunde genomföras, var hur forskning skulle definieras i undersökningen.

Forskning är ett begrepp som tolkas och används på flera sätt. Många institutioner skiljer mycket tydligt på forskning, förmedling, dokumentation, kunskapsuppbyggnad och utveckling, medan andra inte gör det. Gränserna tycks också vara mer eller mindre tydliga i olika typer av verksamheter liksom inom olika ämnen. I flera sammanhang har det framhållits att museerna inte korrekt kan bedöma skillnaden mellan forskning och exempelvis utveckling och dokumentation och att detta är ett problem (jämför DIK 2004; Rentzhog 2006; Björkman 2009). Det är dock oklart vad detta antagande i praktiken bygger på.

Denna undersökning utgår från en definition av forskning som innebär att forskning är ett systematiskt sökande efter ny kunskap eller efter nya metoder som kan användas på äldre kunskap för att åstadkomma nya resultat.

Denna definition torde vara allmänt vedertagen i auktoritativa sammanhang och återkommer exempelvis i Nationalencyklopediens definition av forskning, som också innebär ett särskiljande mellan grundforskning, tillämpad forskning och utveckling. Grundforskning betraktas där som *ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte*. Tillämpad forskning delar i stort denna definition, men med tillägget att forskningen bedrivs utifrån målsättningen om en specifik tillämpning. Utvecklingsarbete å sin sida, beskrivs som *en verksamhet som använder forskningsresultat och vetenskaplig kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system etc* (Nationalencyklopediens internetupplaga, uppslagsord "forskning"). Definitionen stämmer också med den definition som framhålls av OECD och UNESCO (OECD Glossary, uppslagsord "research").

Systematiskt sökande efter kunskap kan naturligtvis göras på många olika nivåer. Projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* syftar till att undersöka hur mycket forskning som bedrivs vid arkiv, bibliotek och museer. Eftersom undersökningens bakgrund är de senaste årens allt mer intensiva diskussion kring brist och behov av högkvalitativ forskning vid ABM-institutionerna, så är undersökningen avgränsad till forskning som kan bedömas vara kvalitativt likvärdig med den som bedrivs vid universitet och högskolor. Utvecklingsarbete, kunskapsuppbyggnad och kunskapssökande på andra nivåer faller därför utanför undersökningen. Det innebär att den forskning som undersöks inom projektet ska uppfylla samma krav som universitets- och högskoleforskning med vetenskaplighet av en viss kvalitet, klart definierade målsättningar, ve-

tenskapliga riktlinjer, metodformuleringar, teoretisk bas och forskarkompetens hos dem som utför forskningen (jämför Björkman 2009). Bedömningen utgår från de enkätsvar som museichefer och forskningsansvariga lämnat in, forskningsprogram samt i en del fall publicerad forskning.

FORSKNING OCH ABM-INSTITUTIONER

När det gäller ABM-sektorn, så är det framför allt forskningen vid museerna som varit fokus i debatter under det senaste decenniet. Diskussionen kring forskningen vid museerna har följt tre huvudlinjer;

- Kritik mot att det sker för lite forskning vid museerna
- Frågan kring nödvändigheten av forskning vid museerna.
- Frågan kring vad som är speciellt för forskning vid museerna.

Dessa huvudlinjer är naturligtvis relaterade till varandra. Den som kritiserar bristen på forskning vid museerna argumenterar gärna för dess nödvändighet och för att det är en speciell slags forskning och vice versa.

FRÅGAN KRING FORSKNINGENS OMFATTNING VID MUSEERNA

Under de senaste decennierna har flera larmrapporter och debattinlägg påpekat den allvarliga avsaknaden av forskning vid svenska museer (jämför DIK 2004; Rentzhog 2006; Björkman 2009). Den mest empiriskt välgrundade rapporten är den som fackförbundet DIK presenterade år 2004 (DIK 2004), som dock var mera inriktad på förhållandena och möjligheterna för de egna medlemmarna än på organisationerna och den egentliga forskningen. DIK-rapporten fokuserade exempelvis på mängden forskarkompetent personal snarare än på mängden forskarverksamhet som bedrevs.

Bakgrunden till debatten är de strukturella och personalmässiga förändringar som skett vid svenska museer under 1900-talets lopp. Det har framhållits att museernas roll som kunskapsinstitutioner urholkats. Det första allvarliga slaget anges vara att kravet på forskarutbildning för museernas högre tjänster försvann under 1970-talet. Denna förändring har fått som följd att antalet forskarutbildad personal vid svenska museer successivt minskat. Inför framtidens pensionsavgångar har situationen framhållits som akut och detta var en av orsakerna till att Nordiska museets forskarskola startades (jämför DIK 2004; Björkman 2009). I debatten har det också framhållits att denna urholkning av antalet forskarkompetenta vid museerna fått som följd att forskningen vid museerna fått allt mindre utrymme, både avseende medel och status. Förändringen var mest påtaglig under 1990-talet, då många museer allt tydligare riktade verksamheten mot publikens upplevelser, mot utställningar och pedagogik och mindre mot kunskapsuppbyggnad (Björkman 2009, s. 51ff). Ett exempel på att diskussionen ändå är ganska ny är att majoriteten av artiklarna i artikelsamlingen *Museerna*

inför 2000-talet inte berör forskning överhuvudtaget (Nordiska museet 1998).

Nu, ett drygt decennium senare, har situationen delvis förändrats. Flera museer kommunicerar tydligt sin roll som kunskaps- och forskningsinstitutioner. Samtidigt följer debatten kring bristen på forskning vid museerna i mycket samma huvudlinjer, nu senast i museikoordinatorns utredning (SOU 2009:15, jämför också Rentzhog 2006; Björkman 2009).

Det är därför angeläget att presentera aktuella siffror över forskningsverksamheten vid såväl svenska museer som bibliotek och arkiv, de sistnämnda ABM-institutioner som inte lika tydligt uppmärksammats i forskningsdebatten.

FRÅGAN KRING NÖDVÄNDIGHETEN AV FORSKNING VID MUSEERNA

I debatten har betydelsen och nödvändigheten av forskning på, och vetenskaplig bearbetning av, samlingarna lyfts fram. De huvudsakliga argumenten har varit att museerna måste ha kompetens för att vara de kunskapsinstitutioner de gör anspråk på att vara, att forskning är nödvändig för att producera utställningar och annan förmedling av hög kvalitet, att forskning behövs för att hantera, gallra och vetenskapligt bearbeta samlingarna samt att universitetsforskningen i allt högre grad inriktas mot andra frågor än museernas samlingar. Det har påpekats att museernas roll som minnesinstitutioner och förvaltare av viktiga delar av vårt kulturarv kommer att präglade den historia som skrivs i framtiden (jämför Bohman 2000, s. 16; Lannegren 2000, s. 5; Monié 2000, s. 8; Rentzhog 2006, s. 53). Det handlar också om att ha kompetens nog att våga avgränsa samlandet. Birgitta Svensson har påpekat att mycket personal vid museerna har mycket god kunskap om samlingarna, men saknar ett vetenskapligt perspektiv på dem och därför inte omvandlar denna kunskap till vetenskap (Björkman 2009, s. 14). I Kulturpropositionen år 1996 (Prop. 1996/97:3) uttrycks att forskning ska ingå i museiuppdraget på ett naturligt sätt och forskningspropositionerna år 2000 (2000/01:3) och 2008 (Prop. 2008/09:50) lyfter fram att det finns ett stort behov av forskning och kunskapsuppbyggnad inom museiområdet.

Den ofta refererade DIK-undersökning som genomfördes 2003 var starkt inriktad på personalen vid museerna. Eftersom det är den enda större empiriska undersökningen, så har den haft tydliga återverkningar på debatten. Flera debattörer har kritiserat det minskade antalet anställda med forskarkompetens vid museerna och flera museer har efterlyst forskarutbildad personal med samlingskompetens, där den sistnämnda kompetensen värderats högst. Ett exempel på effekterna av detta är Nordiska museets forskarskola, inom vilken flera museianställda fått möjlighet att genomdriva forskarstudier. Andra debattörer menar att en forskarutbildad person snabbt borde kunna lära sig att arbeta med museernas samlingar. Ett exempel på hur detta synsätt fått genomslag är de traineetjänster som nyligen inrättats bekostade av Kungliga Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien och Riksbankens Jubileumsfond. Idag finns det 17 så kallade ABM-forskare verksamma vid arkiv, forskningsbibliotek och museer i Sverige (Björkman 2009, s. 67).

Museikoordinatorn tar också upp museernas forskning i sin utredning och

menar att det behövs mer forskning inom hela sektorn liksom inom hela kulturområdet samt att det forskas för lite både på samlingarna och på museernas praktik (SOU 2009:15). Utredningen kritiserades i Vitterhetsakademiens remissvar för att den empiriska översikten över forskningen inte var tillräcklig.

Behovet av forskning vid museer har alltså noterats av flera museiutredningar, men fortfarande finns det delade meningar om forskningens vara eller icke vara vid museerna. En linje framhåller nödvändigheten av omfattande forskning medan en annan linje framhåller att museer endast bör tillhandahålla material, vårda samlingarna och ge service åt besökande forskare samt beställa forskning om sådan skulle behövas.

FRÅGAN KRING VAD SOM ÄR SPECIELLT FÖR FORSKNING VID MUSEERNA

Flera debattörer har lyft fram museiforskningens särart och hävdar att det rör sig om en speciell typ av forskning som förenar forskning, samlande och förmedling (jämför Bohman & Lindvall 1998, s. 69; Bohman 2000, s. 15; Lannegren 2000, s. 6; Monié 2000, s. 10).

Det som särskiljer är alltså framför allt den starka fokuseringen av det materiella kulturarvet och anknytningen till den publika arenan samt det speciella publika genomslaget museiforskningen därför kan få. Dessa speciella drag har dock inget samband med att det skulle finnas en kvalitativ skillnad i jämförelse med forskningen vid universiteten och högskolorna.

LIKHETER OCH OLIKHETER MELLAN FORSKNING VID ARKIV, BIBLIOTEK OCH MUSEER

Än så länge är det framför allt museerna som figurerat i debatten, men många av de problem och möjligheter som är aktuella för forskningen vid museerna är också i högre eller mindre grad aktuella för forskningen vid arkiv och bibliotek. Situationen vid arkiv och bibliotek är på många sätt likartad den för museerna, även om de inte varit föremål för en lika omfattande diskussion. Liksom för museerna så kräver många av arbetsuppgifterna vid de större arkiven och biblioteken kunskap för att kunna bedöma, hantera och vetenskapligt bearbeta samlingarna samt utvinna ny kunskap ur dem. Även bibliotek och arkiv har lyfts fram som institutioner som genom framtida pensionsavgångar riskerar att förlora stora delar av sin forskarkompetenta personal.

Flera likheter finns mellan de tre typerna av institutioner. Samtliga kan betecknas som minnes- och bevarandeinstitutioner och har i flera avseenden gemensamma rötter. Genom sina samlingar och de urval som ligger till grund för dem lagras de information för forskning och kunskapsuppbyggnad. Dessutom är de ofta styrda av politiska beslut i någon form. Samtidigt har de olika typerna av institutioner olika historia, uppdrag och organisationsstruktur samt ofta en olikartad syn på sina uppdrag (Almerud 2000, s. 14).

Trots dessa olikheter är det kanske mer som förenar de olika typerna av ABM-institutioner än som skiljer dem åt. I *Forskning för kulturområdets behov*

framhåller exempelvis Kulturutredningen tillsammans med museikoordinatorn att ABM-området hanterar stora delar av den humanistiska forskningens grundläggande kunskapsresurser (Kulturutredningen i samråd med museikoordinatorn 2008), samtidigt argumenterar Kulturutredningen i sitt eget betänkande för att skilja dem åt på ett tydligare sätt (SOU 2009:16).

I skriften *Kunskapens källor – om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer* diskuterade DIK-förbundet varför ABM-institutioner och samarbeten dem emellan är så viktigt. Här lyftes behovet fram av att synliggöra källorna för vår historieskrivning i ett samhälle med kortsiktiga tidsperspektiv samt den stora utmaning som det nya informationssamhället innebär för de institutioner som ska bevara källmaterialet (DIK 2000).

Denna undersökning syftar till att undersöka forskningen vid svenska ABM-institutioner. I detta sammanhang avser ABM-forskningen forskning som bedrivs vid arkiv, bibliotek och museer och som är knuten till deras samlingar eller verksamhet på något sätt. Det rör sig alltså inte om forskning om sådana institutioner, såsom museologi eller biblioteksvetenskap, utan om forskning på dem.

KVANTITATIV ANALYS AV FORSKNINGEN VID ARKIV, BIBLIOTEK OCH MUSEER

Majoriteten av de tillfrågade ABM-institutionerna tillhör museisektorn. Detta beror dels på att det i dagsläget bedrivs kvantitativt mest forskning inom denna gren av ABM-sektorn och dels på att det finns fler större museer än arkiv och bibliotek.

Det är inte möjligt att täcka in samtliga ABM-institutioner i Sverige. Urvalet är grundat på de institutioner som kan förväntas bedriva forskning enligt den definition som undersökningen grundar sig på (se diskussion tidigare i rapporten).

Museerna i undersökningen utgörs av tre kategorier; centrala museer, läns-
museer och en heterogen grupp som betecknas övriga museer. Inom den sist-
nämnda kategorin finns en stor spridning med alltifrån större nationella museer
till mindre och lokalt inriktade. Uppdelningen i kategorier har gjorts utifrån att
både de centrala museerna och läns-
museerna har speciella uppdrag och ansvar, och avspeglar inte någon kvalitativ uppdelning. Arkiven och biblioteken har inte
på motsvarande sätt delats upp i kategorier.

Sammantaget svarade 121 institutioner av 143 tillfrågade (127 av 149 om man
räknar in de institutioner som berörs av större organisationers svar), vilket inne-
bär att undersökningens sammantagna svarsfrekvens är 85%. I det följande kom-
mer en kvantitativ presentation uppdelad på de olika kategorierna att göras. I
statistiken har procentberäkningarna avrundats till närmaste heltal.

DE CENTRALA MUSEERNA I UNDERSÖKNINGEN

De centrala museer som inbegripits i denna undersökning är Arbetets muse-
um, Arkitekturmuseet, Livrustkammaren med Skoklosters slott och Halwyllska
museet, Moderna museet, Nationalmuseum inbegripande Prins Eugens Wal-
demarsudde, Naturhistoriska riksmuseet, Nordiska museet, Skansen, Statens
museer för världskultur inbegripande Etnografiska museet, Östasiatiska museet,
Medelhavsmuseet och Världskulturmuseet, Tekniska museet, Statens maritima
museer inbegripande Vasamuseet, Sjöhistoriska museet och Marinmuseum,
Statens historiska museer inbegripande Historiska museet och Kungliga mynt-
kabinettet, Statens försvarshistoriska museer inbegripande Armémuseum och
Flygvapenmuseum samt Statens musiksamlingar inbegripande Statens musik-
bibliotek, Musikmuseet och Svenskt visarkiv.

Sammantaget rör det sig om 26 institutioner där flera är förenade i gemensamma
myndigheter. De statistiska beräkningarna har gjorts utifrån de enskilda institu-

tionerna, vilket innebär att även om en myndighet lämnat ett gemensamt svar så räknas statistiken baserad på samtliga ingående institutioner. Ett särskilt fall är Statens musiksamlingar, som inbegriper både museum, arkiv och bibliotek, men som ändå räknas in bland de centrala museerna.

De centrala museerna i undersökningen motsvarar ungefär de institutioner som betecknas centralmuseer i museikoordinators utredning (SOU 2009:15, s. 88), med den skillnaden att Nordiska museet medtas, men att Forum för levande historia och Riksställningar inte finns med.

När det gäller de centrala museerna ställdes enkäten företrädesvis till de forskningsansvariga vid institutionerna. När sådan inte kunde identifieras skickades den till chefer, vilka i de flesta fall slussade den vidare.

Inom gruppen centrala museer var svarsfrekvensen på enkäten 100%. Skansen har svarat att man inte bedriver någon forskning överhuvudtaget och har därför inte lämnat någon ifylld enkät, varför deras svar räknas som negativt i alla kvantitativa beräkningar. Övriga institutioner har lämnat skriftliga svar.

LÄNSMUSEERNA I UNDERSÖKNINGEN

De läns museer som inbegripits i denna undersökning är Blekinge läns museum, Dalarnas museum, Jamtli, Jönköpings läns museum, Kalmar läns museum, Kulturen i Lund, Läns museet på Gotland, Läns museet i Gävleborgs län, Läns museet i Västernorrland, Norrbottens museum, Regionmuseet i Skåne, Smålands museum, Stiftelsen Hallands läns museer som organisatoriskt inbegriper Läns museet i Halmstad, Kulturmiljö Halland och Läns museet i Varberg (räknas som tre institutioner), Stockholms läns museum, Sörmlands läns museum, Upplandsmuseet, Värmlands museum, Västarrvet inbegripande Bohusläns museum, Vänersborgs museum med Lödöse museum samt Västergötlands museum, Västerbottens museum, Västmanlands museum, Örebro läns museum och Östergötlands läns museum. Även Kulturen i Lund medtogs i gruppen läns museer på grund av deras speciella regionala ansvar. När de, som i Hallands och Västarrvets fall, ingår i övergripande organisationer har enkäten gått ut till samtliga museum inom organisationen. De flesta har här valt att lämna separata svar.

Sammantaget tillfrågades samtliga 26 läns museer. Av dessa besvarade 21 institutioner enkäten, medan 5 institutioner inte lämnade något svar. Detta innebär en svarsfrekvens av 81% i denna grupp.

DE ÖVRIGA MUSEERNA I UNDERSÖKNINGEN

Gruppen övriga museer är den minst enhetliga gruppen och inbegriper såväl stora nationella museer som mindre och lokalt inriktade. De övriga museer som berörts i denna undersökning är Åjtte, Bergianska botaniska trädgården, Bildmuseet, Dansmuseet, Dunkers kulturhus, Evolutionsmuseet i Uppsala, Göteborgs konstmuseum, Göteborgs Naturhistoriska museum, Göteborgs stadsmuseum, Judiska museet, Lunds Universitets Historiska Museum, Malmö museer, Millesgården, Museum Gustavianum, Nobelmuseum, Postmuseum, Silvermuseet i Arjeplog, Stockholms stadsmuseum, Sveriges järnvägmuseum, Teatermuseum, Utvandrarnas hus, Vitlycke museum, Zoologiska museet i Lund och Zornsamlingarna.

Sammantaget tillfrågades 24 övriga museer. Av dessa besvarade 15 stycken enkäten, medan nio institutioner inte lämnade något svar. Detta innebär en svarsfrekvens av 62,5% i denna grupp vilket är en beklagligt låg siffra.

BIBLIOTEKEN I UNDERSÖKNINGEN

De bibliotek som berörts i denna undersökning är företrädesvis forsknings- och ansvarsbibliotek. Biblioteken i undersökningen är: Kungliga biblioteket, AnnaLindhbiblioteket, Biblioteket vid Blekinge tekniska högskola, Chalmers bibliotek, Göteborgs universitetsbibliotek, Biblioteket vid Högskolan i Dalarna, Biblioteket vid Högskolan i Borås, Biblioteket vid Högskolan i Gävle, Biblioteket vid Högskolan i Halmstad, Biblioteket vid Högskolan i Jönköping, Biblioteket vid Högskolan i Kalmar, Biblioteket vid Högskolan i Kristianstad, Biblioteket vid Högskolan i Skövde, Biblioteket vid Högskolan i Trollhättan, Biblioteket vid Högskolan på Gotland, Idrottshögskolans bibliotek, Karlstads universitetsbibliotek, Karolinska institutets universitetsbibliotek, Konstfacks bibliotek, Kungliga konsthögskolan Arkitekturskolans bibliotek, Kungliga Tekniska Högskolans bibliotek, Linköpings universitetsbibliotek, Luleå universitetsbibliotek, Lunds Universitetsbibliotek, Lärums bibliotek, Biblioteket vid Malmö högskola, Mittuniversitetets bibliotek, Mälardalens högskolas bibliotek, Biblioteket vid Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, Biblioteket vid Röda korsets högskola, Stockholms universitetsbibliotek, Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek, Södertörns högskolebibliotek, Umeå universitetsbibliotek, Uppsala universitetsbibliotek, Växjö universitetsbibliotek, Örebro universitetsbibliotek, CAN:s bibliotek, FMV Bibliotek, Immigrantinstitutets bibliotek, Biblioteket vid Kungliga akademien för de fria konsterna, Biblioteket vid Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Nordiska Afrikainstitutets bibliotek, Statistiska Centralbyråns bibliotek, Svenska barnboksinstitutets bibliotek, Svenska filminstitutets bibliotek, Biblioteket vid Sveriges Geologiska Undersökning. Till detta kommer Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek, Vitterhetsakademiens bibliotek som lämnat gemensamt svar med ATA och Statens musikbibliotek som ingår i Statens musiksamlingar och som bedöms innefattas av deras svar.

Sammantaget tillfrågades 47 bibliotek som egna institutioner. Av dessa besvarade 40 institutioner enkäten, medan 7 institutioner inte lämnat något svar. Detta innebär en svarsfrekvens av 85% i denna grupp. Räknar man in de bibliotek som ingår i andra institutioner; Arbetarrörelsens bibliotek, Statens musikbibliotek och Vitterhetsakademiens bibliotek inbegrips 50 bibliotek och en svarsfrekvens av 86%.

ARKIVEN I UNDERSÖKNINGEN

De arkiv som berörts i denna undersökning är; Antikvarisk-Topografiska Arkivet, Arbetarrörelsens Arkiv och bibliotek, Riksarkivet, Landsarkivet i Lund, Landsarkivet i Göteborg, Landsarkivet i Härnösand, Landsarkivet i Uppsala, Landsarkivet i Vadstena, Landsarkivet i Visby, Landsarkivet i Östersund, Folklivsarkivet vid Lunds universitet, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, Stadsarkivet i Stockholm, Stadsarkivet i Malmö och

Arkivnämnden inbegripande Region- och stadsarkivet Göteborg med Folkrelsernas arkiv, Regionarkivet Vänersborg och Regionarkivet Mariestad samt Värmlandsarkiv. Forskningsarkivet vid Umeå universitet som ingår i Umeå universitetsbibliotek, Statens ljud- och bildarkiv som ingår i Kungliga biblioteket och Krigsarkivet som ingår i Riksarkivet har inte fått egna enkäter utan förmodas ingå i den övergripande organisationens svar. Flera av institutionerna lämnade gemensamma svar.

Sammantaget tillfrågades 20 arkiv. Av dessa besvarade 19 institutioner enkäten, medan en inte lämnat något svar. Detta innebär en svarsfrekvens av 95%. Räkna man in de arkiv som ingår i den övergripande organisationens svar blir svarsfrekvensen 96%.

FRÅGA 1: FINNS FORSKNING I GRUNDUPPDRAGET?

Gemensamt för de flesta, men dock inte alla, ABM-institutioner som ingår i undersökningen är att deras verksamheter beskrivs i politiskt fastställda grunduppdrag eller motsvarande. Det är därför väsentligt att avgöra om forskning ingår i institutionernas grunduppdrag eller ej. Detta visar dels vilka förväntningar och krav som ställs på forskning vid institutionen och dels om forskning vid institutionen underlättas eller rentav motverkas av dess grundläggande instruktion.

DE CENTRALA MUSEERNA

På frågan om forskning ingår i institutionens grunduppdrag har 18 av de 26 centrala museerna svarat att forskning ingår i grunduppdraget. Två av institutionerna bedömer att forskning saknas i grunduppdraget, medan de övriga är tveksamma. Tveksamheten beror på att grunduppdragen visserligen efterlyser kunskapsuppbyggnad i någon form, men inte definierar detta som forskning på ett tydligt sätt. Det kan uttryckas som "kunskapsuppbyggnad", "verka för ökad kunskap grundad på forskning" eller "främja forskning". För tre institutioner kommer forskningen enligt myndighetens svar att tas bort i nästa instruktion.

Sammantaget bedömer alltså 18 av de 26 centrala museerna att de har forskning i sitt grunduppdrag. Tillsammans med de tveksamma svaren, där forskning inte uttrycks klart men där det är en tolkningsfråga svarar 24 av de centrala museerna att de har forskningsverksamhet i någon form i sina grunduppdrag. För majoriteten (16 stycken) av dessa 25 institutioner innebär formuleringarna i grunduppdragen att forskningen försätts i en underordnad roll i förhållande till kunskapsuppbyggnaden eller alternativt att den jämföras med kunskapsuppbyggnad. Forskningen betonas generellt som en del i institutionernas kunskapsuppbyggnad och är knuten till samlingarna.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om forskning ingår i institutionens grunduppdrag har sex av institutionerna svarat att forskning ingår. Ytterligare två av institutionerna är tveksamma, genom formuleringar som att de "ska bygga kunskap" respektive "ska

aktivt verka för forskning”.

De övriga 13 läns museer som besvarat enkäten anger att det inte finns forskning i grunduppdraget. Samtidigt framhåller de en positiv attityd gentemot forskning. Ett av läns museerna anger att forskning är något som de planerar att arbeta in som ett mål i framtiden och ett museum poängterar att forskning ändå är något som betraktas som en mycket viktig uppgift för museet. En del institutioner framhåller att de bör arbeta med kunskapsuppbyggnad snarare än forskning.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om forskning ingår i institutionens grunduppdrag svarar sex av de övriga museerna att forskning finns med i uppdraget. Ytterligare en institution svarar att de inte har något formellt grunduppdrag, men däremot verksamhetsvisioner godkända av styrelsen där forskning ingår som en viktig punkt. Sammantaget anser alltså sju av institutionerna inom gruppen ”övriga museer” att de har forskning i sina uppdrag.

Resterande del av de övriga museer som besvarat enkäten, åtta stycken, har inte forskning i sina grunduppdrag.

BIBLIOTEKEN

På frågan om forskning ingår i institutionens grunduppdrag svarar fyra av biblioteken i undersökningen att det ingår. För två av dessa institutioner beror detta uppenbarligen på att de inte separerat biblioteket från den övriga verksamheten. Den forskningsverksamhet som sedan presenteras rör inte heller biblioteket. Ytterligare en av institutionerna anger att forskning finns i grunduppdraget i den bemärkelsen att det krävs forskning för att kunna genomföra bibliotekets arbetsuppgifter. Sammantaget är det därför bara ett, eller möjligen två beroende på hur man tolkar detta svar, av biblioteken som explicit har forskning i sitt grunduppdrag.

De övriga 36 bibliotek som besvarat undersökningen anger att det inte finns forskning i grunduppdraget. Till detta förs de två som svarade för hela verksamheten, så sammantaget saknar 38 stycken av biblioteken forskning i grunduppdraget.

En del bibliotek, Vitterhetsakademiens bibliotek, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek samt Musikbiblioteket, ingår dock i organisationer som bedriver forskning.

ARKIVEN

På frågan om forskning finns i grunduppdraget svarade fem av arkiven i undersökningen att de bedömer att forskning finns i institutionens grunduppdrag. Två arkiv uppger att det är uttryckt så att det är svårt att avgöra.

De övriga 12 arkiv som besvarat enkäten har inte forskning i grunduppdraget, däremot i regel forskningsfrämjande verksamhet, att verka för kunskapsuppbyggnad eller liknande formuleringar. En av de institutioner som saknar forskning i grunduppdraget har en särskild post för forskning i sitt anslag, vilket innebär att forskning implicit förutsätts genomföras.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 1

Sammanfattningsvis uppfattar 31% av de arkiv, bibliotek och museer som besvarat denna undersökning att forskning ingår i institutionens grunduppdrag. Ungefär 60% uppger att forskning inte ingår i grunduppdraget. De övriga anger att det är en tolkningsfråga. Skillnaderna mellan de olika typerna av ABM-institutioner är stora när det gäller denna fråga. Till exempel menar bara ungefär 8% av de centrala museerna att det inte ingår, medan 95% av biblioteken saknar forskning i grunduppdraget.

Typ av institution	Forskning ingår i grunduppdraget	Forskning ingår inte i grunduppdraget	Tveksamt, det är en tolkningsfråga
Centrala museer	18 (69%)	2 (8%)	6 (23%)
Länsmuseer	6 (29%)	13 (62%)	2 (9%)
Övriga museer	7 (47%)	8 (53%)	-
Bibliotek	2 (5%)	38 (95%)	-
Arkiv	5 (26%)	12 (63%)	2 (11%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	38 (31%)	73 (60%)	10 (8%)

FRÅGA 2: BEDRIVS FORSKNING VID INSTITUTIONEN?

Enkäten som skickades ut var uppbyggd så att den andra frågan, ”Bedrivs forskning vid institutionen?” hade två svarsalternativ. Det ena var Ja, och då följde ytterligare sju frågor. Det andra svarsalternativet var Nej, och då följde frågan varför det inte bedrivs någon forskning uppdelad i svarsalternativen policy, resursbrist, inget behov eller övrigt. Ett negativt svar på denna fråga innebär på grund av den här konstruktionen således ett negativt svar även på hela enkätens övriga frågor.

DE CENTRALA MUSEERNA

På frågan om forskning bedrivs vid institutionen svarade 21 av de centrala museerna att det bedrivs forskning vid institutionen. Denna forskning kan, som det kommer att framgå av den följande kvalitativa presentationen, variera men är i flera fall av betydande omfattning. Nordiska museet är genom sin forskarskola och Naturhistoriska riksmuseet är genom sin mycket omfattande forskning speciella institutioner när det gäller kvantiteten forskning som bedrivs, men även flera andra av de centrala museerna bedriver idag en omfattande forskningsverksamhet.

Fem av de centrala museerna uppger att de inte bedriver någon forskning. Tre av dem anger resursbrist som skäl, medan de övriga inte anger något skäl. Två av

de institutioner som anger resursbrist understryker i sina enkätsvar att de gärna vill bedriva forskning men att resurser alltså saknas.

Sammantaget anser 21 av de 26 centrala museerna i undersökningen att det bedrivs forskning vid institutionen.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om det bedrivs forskning vid institutionen svarade 14 av läns museerna att forskning bedrivs. En av dessa institutioner anger att forskning bedrivs bara inom kulturmiljövården och arkeologin. Ytterligare en institution svarade att forskning bedrivs, men i liten omfattning.

De övriga sex läns museerna som besvarade enkäten anger att det inte bedrivs forskning vid institutionen. Samtliga anger att detta beror på resursbrist. Ett av museerna uppger att det även handlar om policy.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om det bedrivs forskning vid institutionen svarar nio av de övriga institutionerna att forskning bedrivs. Ytterligare tre övriga museer anger att forskning bedrivs men i mycket begränsad omfattning. En del av de övriga museerna, exempelvis Nobelmuseet, bedriver en tämligen omfattande forskningsverksamhet.

De tre övriga museer som besvarat enkäten anger att de inte bedriver forskning. Två av dem uppger att det beror på resursbrist, medan den tredje anger att det beror på att forskning inte ingår i uppdraget.

BIBLIOTEKEN

På frågan om forskning bedrivs vid institutionen svarar sex av de tillfrågade biblioteken att forskning bedrivs. Två av dessa institutioner har dock inte separerat biblioteksverksamheten från organisationens övriga verksamheter och ska därför räknas bort. Sammantaget bedrivs alltså forskning vid fyra av de bibliotek som besvarat enkäten.

De övriga 34 biblioteken som besvarade enkäten anger att de inte bedriver forskning. Sju av dem har preciserat att detta beror på resursbrist, tio anger att det beror på policy, ett bibliotek anger att de inte har något behov av att bedriva forskning och nio anger att de beror på annan anledning, i de flesta fall uppfattningen att ett bibliotek inte ska bedriva forskning utan enbart stödja forskning. En del bibliotek har uttryckt att de fann det svårt att besvara enkätens frågor, ett av dessa bibliotek anger att de inte bedriver forskning men utifrån svaret framgår att det är ett gränsfall. Ett av biblioteken uppger att de i dagsläget inte bedriver någon forskning, men att de deltar i planeringen av tvärvetenskapliga forskningsprojekt och planerar att ha forskning vid biblioteket inom några år. Sammantaget bedrivs ingen forskning vid 36 bibliotek. En del bibliotek; Vitterhetsakademiens bibliotek, Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek samt Musikbiblioteket ingår i organisationer som har lämnat gemensamma svar. Eftersom forskningsverksamheten är koncentrerad till de andra delarna av verksamheten har de gemensamma svaren räknats in där.

ARKIVEN

På frågan om det bedrivs forskning vid institutionen svarar 11 av arkiven i undersökningen att det bedrivs forskning vid institutionen. Ytterligare ett arkiv anger att det bedrivs forskning, men i mycket begränsad omfattning och ofta av tillfällig karaktär.

De övriga sju arkiven som besvarade enkäten uppger att det inte bedrivs forskning vid institutionen. Tre av dem preciserar att det beror på resursbrist, ett arkiv anger att det beror på policy och ett att det beror på övriga orsaker.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 2

Sammanfattningsvis kan man utifrån enkätsvaren avläsa att det pågår en relativt omfattande forskning inom ABM-sektorn. Minst omfattande forskning bedrivs vid biblioteken, där bara 10% uppger sig bedriva forskning. Både bland arkiven och de övriga museerna anger ungefär 60% av institutionerna att det bedrivs forskning (58% respektive 60%). Länsmuseumerna ligger något högre med ungefär 67% och högst ligger de centrala museerna där 81% bedriver forskning i någon omfattning. Till detta kommer de länsmuseum, övriga museer och arkiv som anger att de bedriver forskning, men i mycket liten omfattning.

Typ av institution	Forskning bedrivs vid institutionen	Forskning bedrivs inte vid inst.	Forskning bedrivs men i ringa omfattning
Centrala museer	21 (81%)	5 (19%)	-
Länsmuseum	14 (67%)	6 (29%)	1 (5%)
Övriga museer	9 (60%)	3 (20%)	3 (20%)
Bibliotek	4 (10%)	36 (90%)	-
Arkiv	11 (58%)	7 (37%)	1 (5%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	59 (49%)	57 (47%)	5 (4%)

FRÅGA 3: FINNS FORSKNINGANSVARIG VID INSTITUTIONEN?

Att det finns en forskningschef, forskningsansvarig eller forskningssamordnare vid en institution visar hur institutionaliserad och formaliserad forskningsverksamheten är. Detta är betydelsefullt, inte bara för forskningsverksamheten i sig utan även för möjligheten att forskningen skall kunna komma den övriga organisationen till godo, integreras och bli operativ i den övriga verksamheten. Det är också ett mått på ambitionen att långsiktigt bedriva forskning av hög kvalitet som dessutom svarar mot institutionens behov.

DE CENTRALA MUSEERNA

På frågan om det finns forskningsansvarig vid institutionen svarar 20 av de centrala museerna att detta finns. Vid tio av institutionerna utgör forskningsansvaret en egen tjänst, ibland kombinerad med egen forskning. Här är det dock viktigt att komma ihåg att flera av de centrala museerna delar på en sådan tjänst inom de förenande myndigheternas organisation. Tre av de centrala museerna anger att forskningsansvaret ligger i tjänstebeteckningen forskningschef. På de övriga tio centrala museerna som har forskningsansvarig, utgör forskningsansvaret en del av årsarbetstiden inom en vanlig tjänst. För flertalet är forskningsansvaret oregerat i omfattning, medan några institutioner anger att det handlar om 50% respektive 25% av en heltidstjänst.

Statens musiksamlingar, som omfattar tre institutioner, anger att man i stället har en person som är sammankallande för myndighetens forskningsråd.

Tre av institutionerna saknar helt forskningsansvarig, samma institutioner har för övrigt svarat nekande på frågan om det bedrivs forskning vid institutionen.

Arbetsuppgifterna för de forskningsansvariga vid de centrala museerna varierar, men består vanligen av forsknings- och projektsamordning, att driva och initiera FoU-projekt, söka medel, arrangera konferenser och seminarier, skapa forskarmiljöer, initiera samarbeten, öka forskningen vid institutionen, handleda forskare och doktorander samt handlägga och följa upp forskningsrelaterade ärenden.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om det finns forskningsansvarig vid institutionen svarar åtta av läns- museerna att det finns en person med ansvar för forskningsverksamheten. En av dessa institutioner delar forskningsansvarig med annat länsmuseum i sin övergripande organisation. Vid ytterligare en organisation är forskningsansvaret organiserat på ett annat sätt och knutet till en av museets enheter. En annan institution är tveksam i sitt svar, och anger att det visserligen finns en forskningsansvarig men att denna person är tjänstledig utan att forskningsansvaret lagts över på någon annan. Eftersom denna institution ändå har forskningsansvar som en del i en av sina tjänster, så räknas det i statistiken som att forskningsansvarig finns. Sammantaget bedöms nio av läns- museerna ha forskningsansvarig.

Bland de läns- museer som svarat att de har forskningsansvarig, uppger två att det rör sig om en egen tjänst, medan fyra anger att det rör sig om en viss del av årsarbetstiden. Bara en av institutionerna anger omfattningen, i det fallet 50% av den ordinarie tjänsten. Vid två av institutionerna är forskningsansvaret formaliserat i en tjänst som forskningschef.

Arbetsuppgifterna för de forskningsansvariga vid läns- museerna utgörs av planering, samordning, uppföljning och rapportering av forskning, utveckling av forskningsstrategier, handledning, kontakter med forskarsamhället, FoU-uppdrag, forskning samt att utarbeta ansökningar.

De övriga 11 läns- museer som besvarat enkäten saknar forskningsansvarig. Ett av dem anger att det är önskvärt på sikt att tillsätta någon som är ansvarig för samordning av forskningsfrågorna.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om det finns forskningsansvarig på institutionen svarar sju av de övriga museerna att sådan finns. Ytterligare tre institutioner anger att det är institutionschefen som också har forskningsansvaret. Vid två av dessa institutioner utgör forskningsansvaret en egen tjänst, medan det vid de övriga fem utgör en viss, i något fall fastställd, del av den totala årsarbetstiden. Två av dem anger att det handlar om 40% respektive 25%, medan de övriga anger att det handlar om en viss procent.

Forskningsansvaret vid de övriga museerna inbegriper arbetsuppgifter som samordning av forskningsprojekt, stimulering, initiering och publicering av forskning, formulering av forskningsprojekt och ansökningar av medel, kontakter med forskarsamhället och deltagande i konferenser samt i ett fall leda museets forskningsavdelning.

De övriga fem institutionerna inom gruppen ”övriga museer” saknar forskningsansvarig.

BIBLIOTEKEN

På frågan om det finns forskningsansvarig vid institutionen svarar åtta av biblioteken i undersökningen att sådan finns. Tre av dessa svar har inte separerat biblioteket från den övriga organisationen och räknas därför bort eftersom det inte berör själva biblioteksverksamheten. Sammantaget har därför fem av biblioteken i undersökningen forskningsansvarig. Vid två av dem är det frågan om egna tjänster, som forskningschef respektive forskningsstrateg. Vid de tre övriga utgör forskningsansvaret en del av bibliotekens chefstjänster.

Arbetsuppgifterna för de forskningsansvariga vid biblioteken består exempelvis i forskning, vetenskaplig nätbaserad publicering, kontakter, forsknings-samordning, koordinator vid forskningsansökningar och strategisk planering.

En del bibliotek ingår i större organisationer som har en forskningsansvarig för hela verksamheten, men där detta i liten grad berör biblioteksverksamheten.

De övriga 33 biblioteken som svarat på enkätundersökningen saknar forskningsansvarig. Till detta kommer de två som räknades bort från de positiva svaren, så sammantaget saknar 35 av biblioteken forskningsansvarig.

ARKIVEN

På frågan om det finns forskningsansvarig vid institutionen svarar fyra av arkiven i undersökningen att sådan finns. Vid ett av dessa arkiv utgör forskningsansvaret en egen tjänst, vid två av dem utgör det en del av årsarbetstiden inom en tjänst och för det sista arkivet framgår det inte. Ytterligare två arkiv har ett formaliserat forskningsansvar. I det ena fallet inom den övergripande organisationen och i det andra fallet ligger forskningsansvaret på en avdelning.

De övriga 13 arkiv som besvarat enkäten saknar forskningsansvarig. Flera påpekar dock i sina svar att det i förekommande fall finns en person som är forskningsansvarig inom enskilda forskningsprojekt, men då knuten enbart till det projektet.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 3

Sammanfattningsvis är det färre institutioner som har forskningsansvarig än som bedriver forskning, det vill säga många ABM-institutioner som bedriver forskning saknar ett särskilt övergripande och formaliserat forskningsansvar. Sammanlagt anger 77% av de centrala museerna, 43% av länmuseerna, 47% av de övriga museerna, 5% av biblioteken och 21% av arkiven att en forskningsansvarig person finns. Till detta kommer de institutioner som har sitt forskningsansvar organiserat på ett annat sätt.

Typ av institution	Forskningsansvarig finns	Forskningsansvarig finns inte	Forskningsansvarig finns i annan form
Centrala museer	20 (77%)	3 (11,5%)	3 (11,5%)
Länsmuseer	9 (43%)	11 (52%)	1 (5%)
Övriga museer	7 (47%)	5 (33%)	3 (20%)
Bibliotek	2 (5%)	35 (87,5%)	3 (7,5%)
Arkiv	4 (21%)	13 (68%)	2 (11%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	42 (35%)	67 (55%)	12 (10%)

**FRÅGA 4: FINNS FORSKNINGSPROGRAM,
VETENSKAPLIGT PROGRAM, POLICYDOKUMENT
ELLER RIKTLINJER?**

Förekomsten av ett vetenskapligt program, forskningsprogram, policydokument eller motsvarande riktlinjer kan användas som ett mått på hur pass institutionaliserad, genomtänkt och långsiktig forskningsverksamheten vid en institution är. Ett sådant dokument relaterar vanligen forskningsverksamheten till den övriga verksamheten och identifierar verksamhetens forskningsbehov. Det underlättar för forskningen att integreras med den övriga verksamheten och kan antas fungera positivt dels genom att den stärker forskningens roll vid institutionen och dels för att den gör forskningen mera till en del av verksamheten och mindre upphängd på enskilda forskare.

DE CENTRALA MUSEERNA

På frågan om det finns forskningsprogram eller motsvarande vetenskapligt styrdokument svarar 11 av de centrala museerna att de saknar ett sådant dokument. Ytterligare en institution har inget egentligt vetenskapligt program men en policy för dokumentation och insamling som knyter an till forskning, men detta kan inte räknas som ett forskningsprogram i egentlig mening. Alltså saknar 12 av de centrala museerna forskningsprogram. En jämförelse visar att åtta av de institutioner som bedriver forskning saknar styrdokument för detta.

Av de övriga centrala museerna svarar sex institutioner att de har ett forskningsprogram. Ytterligare tre institutioner har en forskningsutredning och hål-

ler på att utarbeta ett forskningsprogram och fem institutioner har kunskapsstrategier. Sammantaget har 14 av de centrala museerna ett forskningsprogram eller liknande styrdokument för forskningen i någon form. De har också sedan tidigare formulerade kunskapsstrategier.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om institutionen har forskningsprogram eller motsvarande vetenskapligt program svarar åtta av länsmuseumerna att de har ett sådant dokument. Tre av dem uppger att detta program endast gäller den arkeologiska verksamheten. En av institutionerna anger att deras forskningsprogram är under omarbetning.

De övriga 13 länsmuseumerna som besvarat enkäten saknar forskningsprogram eller motsvarande vetenskapligt styrdokument. Ett av länsmuseumerna anger att ett forskningsprogram är under utarbetning, medan ytterligare ett anger att ett program för enbart den arkeologiska verksamheten är under utarbetning. Två institutioner uppger att de har planer på att ta fram ett sådant dokument. En institution har en policy för samling och dokumentation, som dock inte är att betrakta som ett vetenskapligt program.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om institutionen har forskningsprogram eller annat vetenskapligt styrdokument svarar bara ett av de övriga museerna att de har ett sådant styrdokument.

De övriga 14 institutionerna inom denna grupp måste betraktas som i avsaknad av ett sådant dokument. En av dem anger att ett forskningsprogram eller motsvarande dokument är under utarbetande.

BIBLIOTEKEN

Samtliga bibliotek saknar egna forskningsprogram eller liknande policydokument. En av institutionerna ämnar skapa en forskningsprofil, men detta är ännu på planeringsstadiet. En del bibliotek ingår i övergripande organisationer som har forskningsprogram, men där detta inte berör biblioteksverksamheten och de räknas därför inte in i statistiken.

ARKIVEN

På frågan om institutionen har forskningsprogram eller motsvarande policydokument för forskning svarar 17 av arkiven i undersökningen att de saknar ett sådant dokument. En av dessa anger att det är under omarbetning. De övriga två arkiven har inte heller några egna forskningsprogram. En institution har kunskapsstrategier och en faller under sin övergripande organisations forskningsprogram. Dessa båda utgör gränsfall och det är inte alldeles klart hur de ska bedömas i denna fråga. De har dock här inte räknats till de institutioner som har forskningsprogram avsedda att styra den egna verksamheten. Sammantaget blir bedömningen därför att samtliga arkiv som besvarat enkäten i dagsläget saknar egna forskningsprogram.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 4

Sammanfattningsvis så är forskningsprogram, vetenskapliga program eller motsvarande policydokument mindre vanliga än forskningsansvariga. Samtliga arkiv och bibliotek i undersökningen saknar ett sådant dokument och så gör även en stor del av de museer som uppger att de bedriver forskning. Sammanlagt anger 54% av de centrala museerna, 24% av läns museerna och 7% av de övriga museerna att forskningsprogram eller motsvarande styrdokument finns. De bibliotek och arkiv som besvarat enkäten saknar samtliga forskningsprogram. Även om flera av dessa institutioner har en klar uppfattning om dels sitt eget forskningsområde och dels vilken forskning som de kan arbeta för att stödja, så saknas ännu formella vetenskapliga program.

Typ av institution	Forskningsprogram eller motsv. finns	Forskningsprogram eller motsv. finns ej	Forskningsprogram för del av verksamheten
Centrala museer	14 (54%)	12 (46%)	-
Länsmuseer	5 (24%)	13 (62%)	3 (14%)
Övriga museer	1 (7%)	14 (93%)	-
Bibliotek	-	40 (100%)	-
Arkiv	-	19 (100%)	-
Totalt; alla ABM-institutionerna	20 (16,5%)	98 (81%)	3 (2,5%)

FRÅGA 5: FINNS FORSKARE ANSTÄLLDA SOM "FORSKARE"?

En viktig fråga är om det finns forskare anställda som "forskare". Det är en väsentlig kvalitativ skillnad på om det är den ordinarie personalen som förväntas, eller antas, forska inom en begränsad del av sin tjänst, om personer anställda med den uttalade uppgiften att bedriva forskning (eller har forskning som en fastställd del av sin tjänst) eller om det rör sig om personer med forskarkompetens men som inte bedriver forskning. Majoriteten av institutionerna i undersökningen har forskarkompetent personal anställda, men detta behöver inte innebära att forskning bedrivs.

Eftersom denna undersökning har som syfte att inventera forskning som befinner sig på motsvarande kvalitativa nivå som den som bedrivs vid universitet och högskolor är det också avgörande vilken utbildningsnivå de som bedriver forskningen vid institutionen har.

Ytterligare en intressant aspekt är om forskningen bedrivs med externa eller egna finansiella medel.

DE CENTRALA MUSEERNA

Av de centrala museerna anger 12 institutioner att de inte har forskare anställda för att bedriva forskning. Detta ska inte tolkas som att de saknar personal med forskarkompetens, utan att det inte finns någon i personalen som har som uttalad arbetsuppgift att forska. Två av dessa institutioner preciserar att det är den ordinarie personalen som i förekommande fall utför eventuell forskning.

Samtliga övriga 14 centrala museer uppger att de har forskare anställda för att forska. De personer som är anställda som forskare på dessa institutioner är professorer, docenter, doktorer eller i undantagsfall doktorander, det handlar alltså om vetenskaplig kompetens på en nivå som motsvarar forskare vid universitet och högskolor. Det exakta antalet personer som verkar vid de centrala museerna med den uttalade arbetsuppgiften att bedriva forskning är svårt att uppskatta. Det rör sig i regel om tillfälligt anställd personal som verkar i tidsbegränsade projekt. Nordiska museet och Naturhistoriska riksmuseet är speciella forskningsinstitutioner. Nordiska museet har förutom forskarskolan 14 disputerade anställda, men där dock många av dem inte forskar. Naturhistoriska riksmuseet, som vuxit fram ur Vetenskapsakademien, har i sitt svar lyft fram att det är svårt att beräkna. Här finns 46 forskare och till detta kommer 13 doktorander som egentligen är anställda av Stockholms universitet och fem emeriti. Men om man tar med alla personer som arbetar med forskningsrelaterad verksamhet vid detta museum så blir siffran långt över 100 personer. Vid de övriga centrala museerna finns det av svaren att döma uppskattningsvis totalt 25 personer som är anställda enbart för att bedriva forskning, exempelvis i form av postdok, eller som bedriver forskning som en fastställd del av sin ordinarie tjänst, men hur relevant denna siffra är i praktiken är svårt att bedöma.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om det finns personer anställda vid institutionen för att forska svarar endast ett av läns museerna att de har anställda enbart för forskning och då inom forskningsprojekt. Av de övriga läns museerna anger 12 stycken att den ordinarie personalen utför forskning. Bland dessa förtydligar nio institutioner att de har disputerad personal, inte sällan i flera olika akademiska ämnen. Två av institutionerna påpekar att personalen har möjlighet till forskning inom sina tjänster, i ett av fallen är detta reglerat till 5%.

De övriga åtta läns museerna som besvarat enkäten har inte forskare anställda för att bedriva forskning.

Vid läns museerna är det i större utsträckning än vid de övriga typerna av ABM-institutioner den ordinarie personalen som bedriver forskningen. Detta gör att antalet personer som bedriver forskning vid läns museerna är svårt att bedöma. I svaren nämns dock 19 disputerade personer, tre Fil Lic och sex doktorander som arbetar med forskning vid läns museerna. Den föränderliga situationen gör att denna siffra måste betecknas som osäker, variabel och mindre intressant.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om det finns forskare anställda för att "forska" svarar nio av de övriga museerna att det finns. I denna grupp inräknas både institutioner som anställt

personer specifikt för att forska, och dels institutioner där ordinarie personal med forskarkompetens har forskning som en av sina fastställda arbetsuppgifter. Vid sju av dessa övriga museer är de som forskar disputerade och vid två av museerna rör det sig om doktorander som bedriver forskarstudier. Ett av dessa museer har möjliggjort för en av sina anställda, och snart ännu en, att bedriva forskarstudier på halvtid som bekostas av museets medel. Tre av museerna specificerar att forskningen utgör en del av personalens tjänst. Ett antal institutioner har också haft långvariga forskartjänster tidigare, men som nu upphört.

De övriga sex museerna inom denna grupp som besvarat enkäten har inte forskare anställda för att forska.

Sammanlagt nämns 22 disputerade personer och tre doktorander som arbetar med forskning vid de övriga museerna i enkätsvaren, men det är en osäker siffra

BIBLIOTEKEN

På frågan om det finns forskare anställda ”för att forska” anger 5 av biblioteken i undersökningen att de har forskare anställda. På en av institutionerna är det en ur den ordinarie personalen som forskar till 20% inom sin tjänst. På de övriga handlar det om egna tjänster. En av dessa institutioner har en forskningsavdelning, de övriga som mest tre anställda forskare. Förutom två doktorander rör det sig om personal som är Fil Dr, docent eller professor.

De övriga 35 biblioteken som besvarat enkätundersökningen har inte forskare anställda ”för att forska”. Vid ett av dessa bibliotek finns dock en person med professorskompetens som arbetar med forskning, så sannolikt ska detta svar ändå räknas som positivt. Två av institutionerna anger att de rekryterat personal med forskarkompetens, och därför kan forska, men i dagsläget inte gör det. Flera institutioner inser värdet av forskarkompetent personal och vill gärna rekrytera sådan. En del bibliotek ingår i övergripande organisationer som har forskare anställda, men där forskningen sker inom andra delar av verksamheten och dessa bibliotek har inte räknats in här. Många bibliotek påpekar i sina svar att de har disputerad personal, men som inte bedriver någon forskning i sitt arbete. Sammanlagt nämns åtta Fil Dr, två doktorander, en professor och en docent som bedriver forskning vid biblioteken i undersökningen.

Sammantaget bedöms sex av biblioteken ha forskning antingen i form av externt finansierade heltidstjänster eller där personalen har forskning som en del av sina ordinarie arbetsuppgifter.

ARKIVEN

På frågan om det finns forskare anställda för ”att forska” eller om ordinarie personal har möjlighet att forska inom sin tjänst, svarar sju av arkiven att så är fallet. Två av institutionerna anger att det handlar om ordinarie personal som har möjlighet att forska på arbetstid. Ett arkiv anger att all personal har möjlighet att ägna en fastställd procent av sin arbetstid till fördjupning eller kompetensutveckling. Forskarna vid arkiven anges vara doktorer, licenciater eller doktorander. I enkätsvaren från arkiven nämns sju personer med doktorsexamen, två Fil lic och en doktorand som är verksamma vid de olika arkiven. Det är dock tveksamt

om alla verkligen forskar och sannolikt sker det inte på heltid.

De övriga 12 arkiven svarar att de inte har forskare anställda för att forska. Flera påpekar dock att det finns disputerad personal vid institutionen som har kompetens att forska. För hälften av dem anges de vara externfinansierade, för de övriga framgår inte finansieringen. Liksom tidigare, så är det en osäker siffra,

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 5

Sammanfattningsvis har många museer samt en del arkiv och bibliotek idag forskare anställda för att forska, det vill säga tjänster som utformats för denna arbetsuppgift. Ett gemensamt drag för alla institutionerna, med undantag för läns museerna, är att detta i regel handlar om personer med extern finansiering som anställts för en viss tid. I de fall det handlar om den ordinarie personalen är det också vanligast att forskningen sker genom externa medel.

Sammanlagt anger 54% av de centrala museerna, 5% av läns museerna, 60% av de övriga museerna, 10% av biblioteken och 26% av arkiven som besvarat enkäten att de har forskare anställda för att bedriva forskning. Till detta kommer 57% av läns museerna, 5% av biblioteken och 11% av arkiven där den ordinarie personalen, i regel med forskarkompetens, bedriver forskning inom sin tjänst.

De forskarutbildade och de forskande finns alltså vid alla de olika typerna av ABM-institutioner och i hela landet. Sammanlagt nämns i enkätsvaren drygt 100 personer som arbetar direkt med forskning, som "forskare". Till detta kommer alla de institutioner där forskning bedrivs av den ordinarie personalen inom deras tjänster, så i realiteten bör det handla om flera hundra personer som arbetar aktivt med forskning i någon form vid svenska arkiv, bibliotek och museer. Denna siffra uppskattas vara i ständig förändring.

Typ av institution	Forskare finns anställda som "forskare"	Forskare finns inte anställda som "forskare"	Ordinarie personal forskar (har forskarkompetens)*
Centrala museer	14 (54%)	12 (46%)	-
Länsmuseer	1 (5%)	8 (38%)	12 (57%)
Övriga museer	9 (60%)*	6 (40%)	-
Bibliotek	4 (10%)	34 (85%)	2 (5%)
Arkiv	5 (26%)	12 (63%)	2 (11%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	33 (27%)	72 (60%)	16 (13%)

*) Inom denna grupp är det svårt att göra en strikt gränsdragning mellan om det är den ordinarie personalen som forskar eller om personer anställts som forskare, eftersom de här i realiteten ofta är desamma.

FRÅGA 6: BEDRIVER INSTITUTIONEN FORSKNINGSPROJEKT?

En viktig fråga är om institutionen bedriver forskningsprojekt. Detta är ett mått på forskningsaktiviteten, men det är också intressant att klargöra om det är själva institutionen som driver forskningsprojekten eller om det är enskilda anställda som driver dem ”vid sidan om” sitt ordinarie arbete, exempelvis i form av privata forskningsprojekt eller forskarstudier.

DE CENTRALA MUSEERNA

Av de centrala museerna anger 21 stycken att de bedriver forskningsprojekt, ett av dem tillägger att det dock kan vara en definitionsfråga. Mängden och storleken av projekten varierar kraftigt mellan de olika institutionerna. Särskilt omfattande är forskningsverksamheten vid Naturhistoriska riksmuseet, Nordiska museet och Nationalmuseum.

Fem av de centrala museerna anger att de inte bedriver forskningsprojekt. En av dessa institutioner anger dock att man är ”mellan projekt” och planerar att starta upp ett antal nya projekt.

Gemensamt för samtliga centrala museer är att majoriteten av forskningsprojekten bedrivs med någon form av extern finansiering.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om forskningsprojekt bedrivs vid institutionen svarar 14 stycken av läns museerna att forskningsprojekt bedrivs. I ett fall är det angivna projektet helt tydligt inte att betrakta som forskning enligt den definition som denna undersökning utgår ifrån, och det handlar därför om totalt 13 stycken läns museer som bedriver forskning i någon form.

Av de övriga läns museer som besvarat enkäten bedriver sju stycken inga forskningsprojekt. Ytterligare en institution anger att de bedriver forskningsprojekt ”då och då”, vilket gör att sammanlagt åtta stycken läns museer i dagsläget inte bedriver forskningsprojekt. Särskilt omfattande forskningsverksamhet sker vid Upplandsmuseet.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om institutionen bedriver forskningsprojekt svarar nio stycken av de övriga museerna att så är fallet.

De övriga sex museer inom denna grupp som besvarat enkäten bedriver inte forskningsprojekt. En av dessa institutioner svarar att de enskilda forskarna driver egna forskningsprojekt, men att detta inte är något som är kopplat till museet. Särskilt omfattande forskningsverksamhet finns vid Nobelmuseet.

BIBLIOTEKEN

På frågan om institutionen bedriver forskningsprojekt uppger fyra av de tillfrågade biblioteken att det bedrivs forskningsprojekt vid institutionen. Ytterligare ett bibliotek anger att de är delaktiga i forskningsprojekt och en institution uppger att de är i planeringsfasen av flera större tvärvetenskapliga forskningsprojekt.

Ytterligare två har svarat jakande, men i deras svar har de inte separerats från den övriga organisationen och det är tydligt att de projekt som nämns inte har samband med biblioteksverksamheten. Detsamma gäller tre bibliotek som ingår i större övergripande organisationer som bedriver forskningsprojekt. Flera institutioner påpekar att de inte forskar, men att de bedriver ”framstående utvecklingsarbeten”.

Sammantaget bedriver 36 av de bibliotek som besvarat enkäten inte forskningsprojekt i dagsläget, men ett av dem planerar att göra det inom en snar framtid.

ARKIVEN

På frågan om institutionen bedriver forskningsprojekt svarar nio av arkiven i undersökningen att så är fallet. Ytterligare två institutioner anger att de bedriver respektive deltar i forskningsprojekt ibland, vilket måste bedömas att de inte gör det i dagsläget.

De övriga åtta arkiven som besvarat undersökningen anger att de inte bedriver forskningsprojekt. En av institutionerna agerar dock projektvärd för forskningsprojekt, och i detta fall måste bedömningen bli att det bedrivs forskningsprojekt vid denna institution.

Sammantaget bedöms nio av arkiven bedriva forskningsprojekt och tio inte göra det.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 6

Sammanfattningsvis uppger en stor del av de tillfrågade ABM-institutionerna att det bedrivs forskningsprojekt vid institutionen. Biblioteken i undersökningen har minst forskning, medan både arkiv och museer driver ett ganska omfattande antal forskningsprojekt. I dagsläget driver 81% av de centrala museerna, 62% av läns museerna, 60% av de övriga museerna, 10% av biblioteken och 47% av arkiven forskningsprojekt i någon form.

Typ av institution	Institutionen bedriver forskningsprojekt	Institutionen bedriver i nuläget inte forskningsprojekt
Centrala museer	21 (81%)	5 (19%)
Länsmuseer	13 (62%)	8 (38%)
Övriga museer	9 (60%)	6 (40%)
Bibliotek	4 (10%)	36 (90%)
Arkiv	9 (47%)	10 (53%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	56 (46%)	65 (54%)

FRÅGA 7: FINNS FORSKNINGSRÅD, VETENSKAPLIG REFERENSGRUPP ELLER MOTSVARANDE?

En viktig fråga för att bedöma i vilken grad forskningen är formaliserad och förankrad i den övriga verksamheten är om institutionen har ett forskningsråd, en vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande konstruktion. En sådan skapar ett forum för forskning och vetenskapliga frågor. Eftersom majoriteten av forskarmiljöerna inom ABM-institutionerna är små, så skapar det också kontakter och verkar för en högre forskningskvalitet.

DE CENTRALA MUSEERNA

Bland de centrala museerna uppger tio institutioner att de har ett forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande. Tre av dessa institutioner preciserar att denna grupp innehåller både externa och interna forskare.

De övriga 16 centrala museerna uppger att de saknar forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande. En av dessa institutioner uppger att de planerar att inrätta en sådan grupp. Vid en jämförelse så saknar 13 av de centrala museer som uppger sig bedriva forskning forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om institutionen har ett forskningsråd, en vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande anger sex av läns museerna att sådan finns. Ett av dessa museer påpekar att den bara omfattar delar av verksamheten.

De övriga 12 läns museer som besvarat enkäten saknar forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande. Ett av dessa museer påpekar att man anser sig ha behov av att skapa en sådan grupp. Ytterligare tre av läns museerna anger att vetenskapliga referensgrupper sätts samman inom eller inför enskilda projekt. De har då ingen koppling till verksamheten på ett övergripande plan. Sammanlagt saknar alltså 15 av läns museerna som besvarat enkäten ett forskningsråd eller motsvarande på ett kontinuerligt och övergripande plan.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om institutionen har forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande svarar fyra stycken av de övriga museerna att sådant råd eller grupp finns. En av dem anger att styrelsen, som består av disputerade personer som är verksamma inom universitet, fyller en sådan funktion.

De övriga 11 institutioner inom gruppen ”övriga museer” som besvarat enkäten saknar forskningsråd eller motsvarande. Två av dem anger att referensgrupper finns inom de enskilda forskningsprojekten och en anger att de har ett utvecklingsteam som diskuterar vetenskapliga frågor, men detta kan inte betraktas som ett forskningsråd eller motsvarande.

BIBLIOTEKEN

När det gäller frågan om institutionen har ett forskningsråd, en vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande svarar två av biblioteken i undersökningen

att sådan finns. Ett ytterligare bibliotek anger att det finns en referensgrupp knuten till en del av verksamheten och en institution uppger att det inte finns något övergripande forskningsråd men referensgrupper knutna till de enskilda forskningsprojekten. De två sistnämnda kan dock inte räknas som övergripande forskningsråd i den betydelse som avses här.

Sammantaget saknar 38 av biblioteken som besvarat enkätundersökningen forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande.

ARKIVEN

På frågan om institutionen har ett forskningsråd, en vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande kontrollorgan för forskningen svarar fyra av arkiven i undersökningen att detta finns. I ett av fallen handlar det om en intern grupp, vilket inte är den typ av grupp som avses i denna undersökning men som ändå kan uppfylla samma funktion.

De övriga 15 arkiv som besvarat enkäten saknar forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande forum. Två av dem anger att de har mycket kontakter med universitet respektive högskola, men kontakterna är inte formaliserade.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 7

Sammanfattningsvis visar undersökningen att bara en femtedel av alla ABM-institutionerna som besvarat enkäten har forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande. I alla kategorier är det bara omkring hälften eller ännu mindre andel av de som säger sig bedriva forskning som har ett forskningsråd eller motsvarande. Andelen med forskningsråd är 38% av de centrala museerna, 29% av läns museerna, 27% av de övriga museerna, 5% av biblioteken och 21% av arkiven.

Typ av institution	Institutionen har forskningsråd eller motsv.	Institutionen har inte forskningsråd eller motsv.
Centrala museer	10 (38%)	16 (62%)
Länsmuseer	6 (29%)	15 (71%)
Övriga museer	4 (27%)	11 (73%)
Bibliotek	2 (5%)	38 (95%)
Arkiv	4 (21%)	15 (79%)
Totalt; alla ABM-institutionerna	26 (21%)	95 (79%)

FRÅGA 8: FINNS FORMALISERAT EXTERNT SAMARBETE?

En ytterligare viktig fråga är om institutionen har ett formaliserat externt samarbete i forskningsfrågor. Utan sådana formaliserade samarbeten på institutionsnivå riskerar forskningen att förlora i soliditet, eftersom de externa vetenskapliga kontakterna blir helt beroende av enskilda individers egna kontakter och nätverk.

DE CENTRALA MUSEERNA

Bland de centrala museerna uppger 17 institutioner att de har formaliserade externa samarbeten, men omfattningen av dessa varierar betydligt. Flera av institutionerna har externa samarbeten inom de olika projekten och inte på ett övergripande högre plan, vilket gör att samarbetet blir mycket avhängigt tidsbegränsade projekt. Samarbetena är framför allt riktade till andra museer samt universitet och högskolor.

De övriga nio centrala museerna uppger att de saknar formaliserat externt samarbete i dessa frågor.

LÄNSMUSEERNA

På frågan om institutionen har formaliserat externt samarbete svarar nio institutioner att sådant finns. De samverkanspartners som nämns är i första hand olika universitet och högskolor.

De övriga tio institutionerna saknar formaliserat externt samarbete. Två av dem påpekar att det finns ett omfattande spontant samarbete respektive att kontakterna med universitet och det övriga forskarsamhället sker genom de enskilda personerna och deras kontakter. Ytterligare två institutioner anger att de har en långtgående diskussion kring ett omfattande framtida formaliserat externt samarbete. Eftersom det ännu inte är etablerat, så måste dessa räknas in bland de som i nuläget saknar formaliserat externt samarbete vilket innebär sammanlagt 12 läns museer.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

På frågan om institutionen har ett formaliserat externt samarbete svarar 11 styck- en av de övriga museerna att sådant finns. Det är dock tveksamt om alla dessa verkligen är forskningsrelaterade, men troligen är majoriteten av dem det. De formaliserade externa samarbetena sker med nationella och internationella högskolor och universitet, med andra museer samt med föreningar som är relaterade till museets specialinriktning.

De övriga fyra institutionerna inom gruppen "övriga museer" saknar formaliserade externa samarbeten. En av dem påpekar att de har informella externa samarbeten och kontakter.

BIBLIOTEKEN

På frågan om institutionen har ett formaliserat externt samarbete i forskningsrelaterade frågor svarar sex av biblioteken i undersökningen att sådant finns.

Samarbetspartners är universitet, högskolor och andra bibliotek. Ytterligare ett bibliotek anger att de inte har något formaliserat externt samarbete i dagsläget, men att de strävar efter att upprätta sådant med ett annat forskningsbibliotek. En annan institution anger att det finns tillfälliga externa samarbeten av formaliserad natur. Flera påpekar att de har externa samarbeten när det gäller utvecklingsarbete. En institution menar att frågan är för oprecis, men eftersom denna institution angett att den inte bedriver någon forskning är frågan inte aktuell.

Sammantaget bedöms sex av biblioteken i undersökningen ha formaliserade externa samarbeten kring forskning och forskningsrelaterade frågor, medan 34 av biblioteken inte har det i dagsläget.

ARKIVEN

På frågan om institutionen har formaliserat externt samarbete i forskningsrelaterade frågor anger åtta av arkiven i undersökningen att så är fallet. Samarbetet sker företrädesvis med universitet, högskolor och andra arkiv. En av institutionerna har samarbete i utgivningssammanhang och en i ABM-sammanhang, men det är oklart om detta avser forskning i strikt bemärkelse.

De övriga 11 arkiv som besvarat enkäten saknar formaliserat externt samarbete i dessa frågor. Tre av dem understryker att det finns mycket informellt externt samarbete, en annan att det externa samarbetet formaliseras vid behov.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 8

Sammanfattningsvis saknar en stor del av de ABM-institutioner som besvarat enkäten formaliserade externa samarbeten vad gäller forskning och forskningsrelaterade frågor. Sammanlagt anger 65% av de centrala museerna, 43% av läns-
museerna, 73% av de övriga museerna, 15% av biblioteken och 42% av arkiven att de har ett formaliserat externt samarbete. En del av dessa svar avser sannolikt verksamhet som inte är direkt forskningsrelaterat.

Typ av institution	Institutionen har formaliserat externt samarbete	Institutionen har inte formaliserat externt samarbete
Centrala museer	17 (65%)	9 (35%)
Länsmuseer	9 (43%)	12 (57%)
Övriga museer	11 (73%)	4 (27%)
Bibliotek	6 (15%)	34 (85%)
Arkiv	8 (42%)	11 (58%)
Totalt; alla ABM-institutioner	51 (42%)	70 (58%)

FRÅGA 9: HUR SER INSTITUTIONEN PÅ FÖRHÅLLET MELLAN FORSKNING OCH UTVECKLING?

En viktig fråga i debatten kring forskningen vid arkiv, bibliotek och museer har varit den kring förhållandet mellan forskning och utveckling. Det har handlat om vilken roll forskning spelar för en institutions utveckling, men också frågan om förmågan och kompetensen att kunna särskilja forskningsprojekt och utvecklingsprojekt. Detta är därför en viktig fråga om man avser att bedöma forskningen vid ABM-institutionerna.

DE CENTRALA MUSEERNA

Två av de centrala museerna har inte besvarat denna fråga. De övriga framhåller samtliga en syn på forskning som nödvändig för att även institutionens övriga verksamhet långsiktigt ska kunna hålla en hög kvalitet. Majoriteten påpekar att ännu mer forskning är önskvärd och ett flertal institutioner lyfter fram bristen på ekonomiska resurser för forskning som ett problem.

Majoriteten av centralmuseerna menar att forskning och utveckling inte är samma saker, men att de förutsätter varandra samt att forskning är viktig – och nödvändig – för institutionens utveckling och framtid.

LÄNSMUSEERNA

Alla utom två av institutionerna har besvarat denna fråga. Det råder en enighet om att forskningen har stor betydelse för institutionens långsiktiga utveckling. Detta anges gälla såväl den interna kunskapsuppbyggnaden och metodiken som institutionens roll utåt i samhället och som kunskapsinstitution. En institution lyfter fram museernas speciella förmåga för att föra ut forskningsresultat till allmänheten. En institution väljer att i stället framhålla kunskapsuppbyggnad.

Sammantaget visar enkätsvaren från läns museerna att man är ense om att forskning och utveckling är två begrepp som hänger samman, i den meningen att forskning leder till utveckling, och att det inte är samma saker.

DE ÖVRIGA MUSEERNA

När det gäller gruppen ”övriga museer” råder det stor samstämmighet om forskningens stora betydelse för verksamheten. De flesta institutioner lyfter i sina svar fram att forskning är av stor betydelse för institutionens utveckling och sammantaget finns en positiv syn på forskning inom museernas ram i denna grupp. En institution framhåller i sitt enkätsvar att det är svårt att föreställa sig kunskap som inte är förankrad i forskning. Ett annat museum lyfter fram att forskning är av stor betydelse för hela institutionen i såväl vården av samlingarna som för utställningarnas aktualitet. Flera framhåller bristen på resurser som ett problem.

BIBLIOTEKEN

Majoriteten av biblioteken har inte besvarat denna fråga. En av institutionerna anger dessutom att de anser att den inte går att besvara.

En av institutionerna menar att det är positivt om organisationsutvecklingen i ett högskolebibliotek kan vila på vetenskaplig grund och att det är önskvärt om personalen kan beforska sin verksamhet. Flera påpekar på olika sätt att det är viktigt med forskning för att kunna utveckla arbetet, att utveckling alltså förutsätter forskning. Ett av universitetsbiblioteken gör kopplingen att forskning vid universitetsbiblioteket innebär en kompetenshöjning för hela universitetet.

Två av institutionerna framhåller att universitetsbibliotek inte bör bedriva egen forskning.

Sammantaget är alla som besvarat frågan införstådda med att de två begreppen inte innebär samma sak.

ARKIVEN

Av de 18 tillfrågade institutionerna har fyra inte besvarat denna fråga. De övriga ser forskning som något som har starkt samband med utveckling, men som inte är samma sak. Flera framhåller forskning som en förutsättning för utveckling och för institutionens verksamhet i stort. Två av arkiven understryker betydelsen av att personalen får och kan forska, eftersom det annars är svårt att bedriva forskarservice och att källkritiskt värdera arkivets material. En av institutionerna påpekar att forskningen måste ha direkt koppling till verksamheten och/eller metodutveckling om den ska bedrivas helt på egna medel.

SAMMANSTÄLLNING, FRÅGA 9

Sammanfattningsvis kan man konstatera att majoriteten av de institutioner som besvarade denna fråga (en hel del institutioner valde att inte göra det) är tämligen överens. Det råder enighet om att forskning är av stor betydelse inte bara för kunskapsuppbyggnaden, utan för hela institutionens verksamhet. Flera påpekade också att det på sikt kommer att bli ytterst svårt att nå de uppställda målen eller uppfylla grunduppdragen utan forskning.

Sammantaget avspeglar enkätsvaren en positiv syn på forskning och forskningens betydelse för den framtida utvecklingen. Det står också klart att de som besvarat enkäten har förmåga att klart skilja på forskning och utveckling.

KVALITATIV ANALYS AV FORSKNINGEN VID ARKIV, BIBLIOTEK OCH MUSEER

Den kvantitativa analysen har bildat grunden för en kvalitativt inriktad analys. Den har fokuserat både på själva forskningen och forskningsverksamheten i sig och på institutionerna som forskarmiljöer. Här har viktiga frågor varit i vilken grad forskningen vid institutionerna är formaliserad med exempelvis forskningsprogram, forskningsprojekt, forskningsansvarig, externa samarbeten och forskningsråd.

För översiktlighetens skull följer den kvalitativa analysen samma grundläggande rubrikstruktur som den kvantitativa analysen och varje frågeutvärdering inleds med en motivering av frågan.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 1: FINNS FORSKNING I GRUNDUPPDRAGET?

Den första frågan i enkätundersökningen, *Finns forskning i grunduppdraget?* är väsentlig för såväl den kvantitativa som kvalitativa bedömningen. Detta beror på att majoriteten av institutionerna i undersökningen har politiska grunduppdrag som på olika sätt styr eller vägleder verksamheten.

När det gäller svaren på denna fråga, visar sig tydliga skillnader när det gäller vilka krav och förväntningar institutionerna har och när det gäller hur forskning genom grunduppdragen underlättas eller försvåras. Här finns stora skillnader mellan olika typer av museer, arkiv och bibliotek. Bland centralmuseerna bedömde 18 av 26 (69%) tillfrågade museer att forskning finns uttalat i grunduppdraget. Till detta kommer en mindre grupp där det är tveksamt och en tolkningsfråga om forskning efterfrågas eller inte i grunduppdraget. Räknas båda samman innebär det att 24 av de centrala museerna bedömde att de har forskningsverksamhet i någon form i sina grunduppdrag (92%). För majoriteten av dessa institutioner innebär formuleringarna i grunduppdragen att forskningen försätts i en underordnad roll i förhållande till kunskapsuppbyggnaden alternativt jämföras med kunskapsuppbyggnad. Forskningen betonas som en del i institutionernas kunskapsuppbyggnad och är knuten till samlingarna. Detta innebär naturligtvis inte att institutionerna i praktiken inte kan skilja mellan forskning och kunskapsuppbyggnad.

För de övriga typerna av institutioner är andelen med forskning i grunduppdraget betydligt lägre. För läns- och regionmuseerna rör det sig om 29%, de övriga museerna 47%, biblioteken 5% och arkiven 26%. Sammanfattningsvis menar 31% av de ar-

kiv, bibliotek och museer som innefattas i denna undersökning att forskning ingår i institutionens grunduppdrag. Ungefär 60% uppger att forskning inte ingår i grunduppdraget. Skillnaderna mellan de olika typerna av ABM-institutioner är mycket stora. Till exempel menar bara 8% av de centrala museerna att det inte ingår, medan 95% av biblioteken saknar forskning i grunduppdraget.

Sammanfattningsvis finns det stora skillnader när det gäller vilka uppdrag att bedriva forskning som de olika typerna av ABM-institutioner har. En del har betydande förväntningar på sig, andra mer eller mindre uttalade krav att inte bedriva forskning alls. I flera grunduppdrag görs ingen tydlig åtskillnad mellan forskning och kunskapsupbyggnad, samtidigt som verkställandet av grunduppdragen ofta upplevs förutsätta forskningsverksamhet i någon form.

Det är naturligtvis ett problem att forskningen har en så pass svagt uttalad formell roll i grunduppdragen och att det därför ofta blir en tolkningsfråga, vilket öppnar för subjektiva och godtyckliga bedömningar och på sikt kan göra forskningens ställning vid institutionerna svag. Detta innebär naturligtvis inte att den forskning som bedrivs blir otydlig, men att dess förankring är otydlig och öppen för godtyckliga bedömningar.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 2: BEDRIVS FORSKNING VID INSTITUTIONEN?

Frågan *Bedrivs forskning vid institutionen?* är naturligtvis av central betydelse för denna undersökningens syfte, och behöver knappast motiveras ytterligare. Även här visade det sig finnas mycket stora skillnader mellan olika typer av ABM-institutioner.

Sammantaget anser 21 av de 26 (81%) centralmuseerna i undersökningen att det bedrivs forskning vid institutionen. Endast fem av de centrala museerna uppger att de inte bedriver någon forskning. Tre av dem anger resursbrist som skäl, medan de övriga inte anger något skäl. Två av dessa institutioner understryker i sina enkätsvar att de gärna vill bedriva forskning men att resurser saknas. Andelen läns museer och övriga museer som bedriver forskning är ungefär densamma, 67% respektive 60%. Till detta kommer 5% av läns museerna och 20% av de övriga museerna som menar att de bedriver forskning men i en mycket begränsad omfattning. Även bland arkiven i undersökning blev resultatet liknande, där 58% av de tillfrågade arkiven anger att de bedriver forskning samt ytterligare 5% anger att de gör det men i mycket begränsad omfattning. Den helt avvikande gruppen är biblioteken, där endast 10% anger att det bedrivs forskning vid dem. Bland museerna är det vanligaste svaret på varför forskning inte bedrivs att det handlar om resursbrist, medan bibliotekens svar i stället domineras av uppfattningen att ett bibliotek inte ska bedriva forskning utan bara stödja forskning.

I den ofta refererade DIK-undersökningen (DIK 2004) gjordes en uppdelning i egenfinansierad och externfinansierad forskning. Bland de 66 museer som ingick i denna undersökning angav 58% att de bedrev egenfinansierad forskning och 61% att de bedrev externfinansierad forskning. I DIK-rapporten diskuteras dessa siffror med en mycket kritisk inställning, och DIK framhöll att de höga siffrorna rimligen berodde på att museerna saknade förmåga att skilja mel-

lan forskning och andra typer av utvecklings- och dokumentationsarbeten (DIK 2004, s. 17). Siffrorna är något problematiska att jämföra med denna undersökning, eftersom det ur DIKs rapport inte framgår i vilken utsträckning samma institutioner ansåg sig bedriva både extern- och egenfinansierad, det vill säga det totala antalet. Eftersom siffrorna fortfarande är höga har antalet institutioner som anser sig bedriva forskning sannolikt inte minskat. I denna undersökning tycks inte heller problemet med att museerna skulle sakna förmåga att skilja forskning från annan verksamhet vara aktuellt, tvärtom tyder svaren på en god insikt i vad forskning är. Även om andelen institutioner med forskning inte ökat så mycket numerärt, så uppvisar den högre kvalitetskriterier. De enkätsvar som inkommit visar att ABM-institutionernas uppfattning av vad forskning är idag överensstämmer med vedertagna forskningsdefinitioner (se tidigare definitionsdiskussion). Samma tendenser är tydliga när det gäller biblioteken och arkiven i undersökningen, även om forskningen här bedrivs vid procentuellt sett betydligt färre institutioner.

Denna undersökning syftar till att undersöka omfattningen av forskning av motsvarande kvalitet som den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor. Forskningen ska därför uppfylla att vara ”ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer” på en kvalitativt hög nivå (jämför diskussion kring forskningsdefinitioner tidigare i rapporten). Det är därför viktigt att avgöra vilken nivå den angivna forskningen har.

Nivån på forskningen vid de svenska ABM-institutionerna som besvarat enkäten tycks vara hög. I de allra flesta fallen handlar det om definierade forskningsprojekt, oftast finansierade med externa medel som erhållits framför allt från Riksbankens jubileumsfond, Vitterhetsakademien och Vetenskapsrådet. De kriterier dessa institutioner har för att ge bidrag visar också att det handlar om forskning av hög kvalitet. I de flesta fall har även de som anges forska en god kompetens för detta, i regel doktorsexamen men också professorer, docenter, licenciater och doktorander anges bedriva forskning vid institutionerna i undersökningen. Enkätsvaren visar alltså att det pågår en relativt omfattande forskning vid svenska ABM-institutioner, men att majoriteten av institutionerna önskar mer resurser för forskningsverksamhet.

Ur svaren kan man dessutom avläsa en positiv attityd till forskning och en önskan om att det fanns mer resurser att bedriva forskning. Detta visar att den bild av ett ointresse för forskning som ibland lyfts fram i debatten (jämför Rentzhog 2006; Björkman 2009) av allt att döma inte stämmer längre.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 3: FINNS FORSKNINGSANSVARIG VID INSTITUTIONEN?

Ett mått på institutionaliseringen och formaliseringen av forskningsverksamheten vid en institution är om det finns en forskningschef, forskningsansvarig eller forskningsordnare. Detta är mycket betydelsefullt, inte bara för forskningsverksamheten i sig utan det påverkar även möjligheten för att forskningen skall komma den övriga organisationen till godo, integreras och bli operativ i

den övriga verksamheten (jämför DIK 2004, s. 14). Det är också ett mått på ambitionen att bedriva forskning av hög kvalitet och hur långsiktig man vill att denna verksamhet ska bli.

När det gäller denna fråga fanns det stora skillnader mellan de olika typerna av ABM-institutioner. En gemensam trend är att det är betydligt färre institutioner som har forskningsansvarig eller motsvarande än som säger sig bedriva forskning.

Regelrätt forskningsansvarig, det vill säga en person som i sin tjänst har uppgiften att vara forskningsansvarig, finns vid 77% av de centrala museerna, 43% av läns museerna, 47% av de övriga museerna, 5% av biblioteken och 21% av arkiven. I några fall rör det sig om personer som har forskningsansvaret som en heltidstjänst men i de flesta fallen rör det sig om en del av en tjänst, inte sällan med ospecificerad omfattning. Ytterligare en del institutioner anger att det faller inom chefens ansvar att också vara forskningsansvarig. En del institutioner har valt att utse en forskningschef, vilket är positivt eftersom forskningsfrågorna då förs upp på ledningsnivå och förankras i ledningsgrupper och liknande. Till detta kommer 11,5% av de centrala museerna, 5% av läns museerna, 20% av de övriga museerna, 7,5% av biblioteken och 11% av arkiven som har forskningsansvaret organiserat i en annan form.

Den äldre undersökning som fackförbundet DIK genomförde och som enbart berörde museer, visade att det år 2003 fanns forskningsansvariga vid ungefär hälften av museerna. För centralmuseernas del angavs att 11 av 15 centralmuseer (73%) hade en person som var forskningsansvarig, 33% av läns museerna och 37,5% av de övriga museerna. Denna undersökning baserades på färre institutioner än den som nu genomförs. I DIK-rapporten påpekas att många institutioner kommenterade att det var svårt att definiera vad en forskningsansvarig person är och vilket ansvar som bör ligga inom en sådan tjänst (DIK 2004, s. 14).

Jämfört med den nu genomförda undersökningen kan man konstatera att det skett en del förändringar. För det första har andelen institutioner med forskningsansvarig ökat betydligt. För det andra är det ingen enda institution i denna undersökning som uttryckt någon tveksamhet när det gäller vad forskningsansvar innebär. Numerärt sett har det skett en del förändringar, men i procent tycks denna förändring vara marginell. Här bör dock påpekas att denna undersökning bygger på betydligt fler institutioner än den som DIK-förbundet genomförde. En kvalitativ skillnad är att forskningsansvaret i ökande grad blir mera formaliserat genom att personer får "forskningsansvarig" som tjänstebeteckning och med fastställd omfattning inom tjänsten. Några institutioner har valt att utse forskningschefer, vilket för upp forskningen som en fråga i institutionens ledning. På det sättet blir forskningen på ett ännu tydligare sätt en del av institutionens verksamhet.

Sammanfattningsvis är det färre institutioner som har forskningsansvarig än som bedriver forskning, det vill säga många ABM-institutioner som bedriver forskning saknar ett särskilt övergripande och formaliserat forskningsansvar.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 4: FINNS FORSKNINGSPROGRAM, VETENSKAPLIGT PROGRAM, POLICYDOKUMENT ELLER RIKTLINJER?

Förekomsten av ett vetenskapligt program, forskningsprogram, policydokument eller motsvarande riktlinjer reflekterar hur institutionaliserad, genomtänkt och långsiktig forskningsverksamheten vid en institution är (jämför DIK 2004). Ett sådant dokument kan koppla samman forskningsverksamheten med den övriga verksamheten och identifierar verksamhetens forskningsbehov. På det sättet underlättas forskningens integration med den övriga verksamheten och verkar positivt dels genom att den stärker forskningens roll vid institutionen och dels för att den gör forskningen mera till en del av verksamheten och mindre upphängd på enskilda forskare. Avsaknaden av övergripande program innebär inte att forskningen i sig blir sämre, men mindre genomtänkt knuten och integrerad med institutionen och dess behov.

Även här är det ett gemensamt drag att det i samtliga institutionstypers fall är en mindre andel som har forskningsprogram än som säger sig bedriva forskning. Sammantaget svarade 54% av de centrala museerna, 24% av länsmuseumerna, 7% av de övriga museerna samt inga arkiv eller bibliotek att de har forskningsprogram eller motsvarande vetenskapligt policydokument. Till detta kommer ytterligare 14% av länsmuseumerna som har forskningsprogram för en del av verksamheten, i regel arkeologin. Sammanlagt har 16,5% av ABM-institutionerna som besvarat undersökningen forskningsprogram och ytterligare 2,5% program för en del av verksamheten. Vid en jämförelse med den äldre DIK-undersökningen står det klart att andelen forskningsprogram inom museisektorn generellt har ökat. DIK visade att år 2003 hade bara 33% av centralmuseumerna forskningsprogram (DIK 2004, s. 14). Andelen forskningsprogram vid just länsmuseumerna har visserligen minskat från 37% till 24% fast denna minskning handlar förmodligen till stor del om att det som i den äldre undersökningen räknats som forskningsprogram inte kan betraktas så längre.

Ett speciellt problem när det gäller de länsmuseumerna som bedriver arkeologisk verksamhet är att forskningsprogrammen ofta bara avser denna del av verksamheten. Detta har samband med de krav på vetenskaplighet som ställs på uppdragsarkeologisk verksamhet i Riksantikvarieämbetets nya riktlinjer för uppdragsarkeologin (*Handbok för uppdragsarkeologi*).

Sammanfattningsvis saknar många institutioner som bedriver forskning ett övergripande policydokument eller forskningsplan för verksamheten. Det är speciellt allvarligt att många av de centrala museerna saknar forskningsstrategier och andra policydokument, eftersom så mycket av forskningen kvantitativt sett bedrivs där. Många av de institutioner som har denna typ av dokument menar dessutom att det inte handlar om ett egentligt forskningsprogram utan snarare kunskapsstrategier eller policydokument. Ser man till de vetenskapliga program eller liknande forskningsdokument som finns är de framför allt dokument som formulerar en forskningsprofil eller diskuterar prioriterade teman för forskning vid institutionen. Däremot så diskuterar de ytterst sällan vilken typ av forskarmiljö man strävar efter att skapa.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 5: FINNS FORSKARE ANSTÄLLDA SOM "FORSKARE"?

En central fråga är om det finns forskare anställda som "forskare". Det är en stor kvalitativ skillnad på om det är den ordinarie personalen som förväntas forska inom en begränsad del av sin tjänst, om personer anställda med den uttalade uppgiften att bedriva forskning (eller har forskning som en fastställd del av sin tjänst) eller om det handlar om forskarkompetent personal som dock inte har möjlighet att forska inom sin tjänst.

Den i debatten ofta refererade DIK-undersökningen var klart inriktad på personalen, det vill säga de egna medlemmarna. Den siffra på antalet anställda med forskarkompetens vid svenska museer som nämns i DIK:s rapport reflekterar detta. Denna siffra handlar nämligen inte om hur mycket forskning som bedrivs utan om hur många personer som har forskarkompetens, oavsett om det ingår i deras arbetsuppgift att bedriva forskning eller inte. Enligt DIK-undersökningen fanns då 237 personer med forskarkompetens anställda vid svenska museer (de 66 institutioner som den undersökningen baserades på). Om Naturhistoriska riksmuseets omfattande forskningsverksamhet räknades bort fanns 170 anställda med forskarkompetens. Av dessa arbetade 131 stycken vid de centrala museerna. DIK-undersökningen intresserade sig framför allt för åldersstrukturen och för de anställda, och behandlade egentligen inte omfattningen av forskningsverksamheten vid institutionerna. Antalet anställda med forskarkompetens enligt denna undersökning kan alltså inte användas som ett mått på hur mycket forskning som bedrivs.

Eftersom projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* har som syfte att inventera forskning som befinner sig på motsvarande kvalitativa nivå som den som bedrivs vid universitet och högskolor är det också avgörande vilken utbildningsgrad de som bedriver forskningen vid institutionen har. Ytterligare en intressant aspekt är om forskningen bedrivs med externa eller egna finansiella medel.

Sammanfattningsvis anger 54% av de centrala museerna, 5% av läns museerna, 60% av de övriga museerna, 10% av biblioteken och 26% av arkiven att de har forskare anställda för att forska. Till detta kommer ett antal institutioner som anger att den ordinarie personalen genomför forskning och ofta rör det sig då om disputerad personal. Detta gäller 57% av de svarande läns museerna, 5% av biblioteken och 11% av arkiven.

Undersökningen visar att en stor mängd museer, samt en del arkiv och bibliotek, idag har forskare anställda för att forska, det vill säga tjänster som utformats för denna arbetsuppgift. Ett gemensamt drag för alla institutionerna, med undantag för läns museerna, är att detta i regel handlar om personer med extern finansiering som anställts för en viss tid. I de fall det handlar om den ordinarie personalen är det också vanligast att forskningen sker för externa medel. De personer som är anställda som forskare är i regel professorer, docenter, doktorer eller i undantagsfall doktorander, det handlar alltså om vetenskaplig kvalitet på en nivå som motsvarar forskare vid universitet och högskolor.

Förutom de institutioner som bedriver en omfattande forskning, exempelvis Naturhistoriska riksmuseet och Nordiska museet handlar det i regel om ganska små forskarmiljöer med en eller några få forskare. Sammanlagt uppskattas flera hundra personer arbeta med forskning i större eller mindre omfattning vid arkiv, bibliotek och museer runt omkring i landet.

Ett långsiktigt problem är att forskningen vid ABM-institutionerna i så pass hög grad är externfinansierad, i regel av Vitterhetsakademien, Riksbankens jubileumsfond eller Vetenskapsrådet och att den bedrivs av visstidsanställda forskare. Visserligen beror detta sannolikt på att mycket forskning är projektbaserad, men samtidigt innebär det en kortsiktighet ur institutionens synvinkel. Naturhistoriska riksmuseet och Nordiska museet genom forskarskolan och den Hallwylska professuren är specialfall med mycket omfattande forskningsverksamhet, men vid flera andra museer finns idag betydande forskarmiljöer. Detta är inget problem för forskningens kvalitet, men däremot är det en brist om man ser till institutionernas långsiktiga kompetensutveckling och kunskapsupbyggnad.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 6: BEDRIVER INSTITUTIONEN FORSKNINGSPROJEKT?

En viktig fråga är om institutionen bedriver forskningsprojekt. Detta är ett mått på forskningsaktiviteten, men det är också intressant att klargöra om det är själva institutionen som driver forskningsprojekten eller om det är enskilda anställda som driver dem utanför sitt arbete, exempelvis i form av privata forskningsprojekt eller forskarstudier.

Sammanfattningsvis anger 81% av de centrala museerna, 62% av länsmuseumerna, 60% av de övriga museerna, 10% av biblioteken och 47% av arkiven som besvarat undersökningen att institutionen bedriver forskningsprojekt i någon form. Här har inte regelrätta dokumentationsprojekt och liknande räknats in.

Gemensamt för samtliga centrala museer är att majoriteten av forskningsprojekten bedrivs med extern finansiering och att de som bedriver forskningen är tillfälligt anställda. Denna bild är i stort giltig också för de övriga institutionstyperna. Länsmuseumerna avviker något från de övriga institutionstyperna, med en högre del egenfinansierad forskning utförd av ordinarie personal.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 7: FINNS FORSKNINGSRÅD, VETENSKAPLIG REFERENSGRUPP ELLER MOTSVARANDE?

En viktig fråga för att bedöma i vilken grad forskningen är formaliserad och förankrad i övriga verksamheten är om institutionen har ett forskningsråd, en vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande konstruktion. En sådan kan skapa ett forum för forskning och vetenskapliga frågor (jämför DIK 2004, s. 14). Det ökar och formaliserar även kontakterna och kontaktytorna med det övriga forskarsamhället och/eller andra ABM-institutioner. Avsaknad av forskningsråd, å den andra sidan, medför att forskningen, oavsett dess kvalitet, blir beroende av

enskilda personer och lätt blir marginaliserad.

Sammanfattningsvis anger bara 38% av de centrala museerna, 29% av länsmuseumerna, 27% av de övriga museerna, 5% av biblioteken och 21% av arkiven att de har forskningsråd, vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande, alltså ungefär bara en femtedel av alla ABM-institutioner som besvarat enkäten. I alla grupper är det alltså bara omkring hälften eller ännu mindre andel av de som säger sig bedriva forskning som har ett forskningsråd eller motsvarande.

Jämfört med den äldre undersökning som DIK genomförde hade då bara en femtedel, ca 20%, forskningsråd. Liksom då var andelen centralmuseer med forskningsråd högre än de båda andra grupperna av museer (DIK 2004, s. 14). Man kan därför konstatera att situationen förbättrats.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 8: FINNS FORMALISERAT EXTERNT SAMARBETE?

En ytterligare viktig fråga är om institutionen har ett formaliserat externt samarbete i forskningsfrågor (jämför DIK 2004, s. 16). Utan sådant formaliserat samarbete på institutionsnivå blir forskningen ur institutionens synvinkel osäker, eftersom de externa vetenskapliga kontakterna blir helt beroende av enskilda individers egna kontakter och nätverk. Det behöver inte innebära sämre forskningskvalitet, men ur institutionens synvinkel en mer sårbar forskningsverksamhet.

Sammantaget anger 65% av de centrala museerna, 43% av länsmuseumerna, 73% av de övriga museerna, 15% av biblioteken och 42% av arkiven att de har formaliserat externt samarbete. Här avser svaren av allt att döma även en del samarbeten som egentligen faller utanför forskningssektorn.

Vid en jämförelse med den äldre undersökningen som fackförbundet DIK genomförde har situationen förbättrats. I den äldre undersökningen hade ungefär en tredjedel inget formaliserat externt samarbete alls. I DIK-rapporten visade det sig att många institutioner betonade sina informella externa kontakter och samarbeten, exempelvis mellan anställda och personer vid andra institutioner. En del institutioner hävdade också att forskning inte behöver formaliserade samarbeten (DIK 2004, s. 15). En sådan attityd innebär dock att kontakterna och samarbetena till mycket stor del hängs upp på enskilda personer och deras personliga nätverk. Detta innebär ur institutionens synvinkel ett mycket bräckligt kontakt- och samarbetsnätverk. Formaliserade externa samarbeten är extra viktigt eftersom det ofta rör sig om tämligen små forskarmiljöer.

KVALITATIV UTVÄRDERING AV FRÅGA 9: HUR SER INSTITUTIONEN PÅ FÖRHÅLLET MELLAN FORSKNING OCH UTVECKLING?

En viktig linje i debatten kring forskningen vid arkiv, bibliotek och museer har varit frågan om förhållandet mellan forskning och utveckling. Det har handlat om vilken roll forskning spelar för en institutions utveckling, men också frågan

om förmågan och kompetensen att kunna särskilja forskningsprojekt och utvecklingsprojekt. Flera debattörer har exempelvis ifrågasatt museernas kompetens för att bedöma skillnaden mellan forskning och utveckling och menar att forskning ofta blandas samman med utveckling, kunskapsuppbyggnad, dokumentation eller bearbetningar av samlingar (jämför Rentzhog 2006, s. 9; Björkman 2009, s. 14). Det är viktigt att förstå skillnaden om man vill åstadkomma forskning av samma kvalitet som högskolor och universitet. Detta är därför en viktig fråga i bedömningen av forskningen vid ABM-institutionerna.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att majoriteten av de institutioner som besvarade denna fråga (en hel del institutioner valde att inte göra det) är tämligen överens. Det råder enighet om att forskning är av stor betydelse inte bara för kunskapsuppbyggnaden, utan för hela institutionens verksamhet. Flera påpekade också att det på sikt kommer att bli ytterst svårt att nå de uppställda målen eller uppfylla grunduppdragen utan forskning. Det råder också en stor konsensus kring vad forskning är och inte är samt att forskning och utveckling inte är synonyma begrepp.

Enkäten besvarades av institutionernas forskningsansvariga eller chefer. Det är därför inte säkert att alla svar är förankrade i institutionernas ledningsgrupper. Det går dock inte att se någon kvantitativ skillnad när det gäller attityden gentemot forskning mellan de båda grupperna. Flera av de forskningsansvariga betonar också att institutionens ledning har en positiv syn på forskning.

SAMMANFATTNING – KVALITATIV ANALYS

Sammanfattningsvis kan man konstatera att den forskning som bedrivs på de ABM-institutioner som besvarat enkätundersökningen kvalitativt sett är jämförbar med den som bedrivs vid universitet och högskolor. Både den vetenskapliga nivån i projekten och forskarkompetensen är hög. Det råder en god insikt i vad ”forskning” är och inte är samt konsensus om att forskning är en nödvändig del av institutionens arbete och framtid.

Samtidigt är det ett problem att forskningen vid de flesta av institutionerna ännu inte är formaliserad eller inbyggd. Några centralmuseer, något länsmuseum och ett bibliotek har särskilda forskningsavdelningar ledda av forskningschefer, men de flesta institutioner har en forskningsansvarig utan chefsansvar. Det är också ett problem när forskningsansvaret utgör en ospecificerad del av arbetstiden, eftersom dess utrymme då kan bli flytande och godtyckligt. Många institutioner saknar fortfarande forskningsråd eller vetenskaplig referensgrupp, formaliserat externt samarbete eller rentav forskningsplan eller annat policydokument, vilket understryker forskningens alltför svaga institutionella roll. Detta tillsammans med det faktum att det mesta av forskningen sker av visstidsanställda forskare på externa medel innebär att forskningen får en osäker ställning, upphängd på externa medel och enskilda personer. Detta är också ett allvarligt problem ur institutionens synvinkel, eftersom forskningen riskerar att inte komma institutionen till godo.

Den äldre DIK-undersökningen identifierade de mest allvarliga problemen som ”den låga forskningsaktiviteten, forskningens bristande organisation och

planering samt inte minst den framtida kompetensförsörjningen” (DIK 2004, s. 9). Några av dessa problem är alltså fortfarande i hög grad giltiga.

Man kan resonera kring forskningen vid ABM-institutionerna som en slags kvalitetsstege;

1. Forskning bedrivs vid institutionen.
2. Forskningen uppfyller definitionen att vara ett systematiskt sökande efter ny kunskap, inbegripande forskningsplan, definierad målsättning och forskarkompetens hos den som bedriver den. Personer som bedriver forskning har som arbetsuppgift att forska.
3. Forskningsansvarig finns vid institutionen med ett övergripande ansvar för forskningsverksamheten och institutionens forskningsbehov.
4. Forskningsplan finns som formaliserar verksamheten och på ett genomtänkt sätt knyter den till institutionens behov.
5. Institutionen har ett forskarråd eller motsvarande och formaliserade externa kontakter och samarbeten vilket borgar för att verksamheten blir långsiktig och kontinuerlig och inte beroende av enskilda individer och deras personliga kontakter. Forskningsansvaret är formaliserat i en roll som forskningschef och får därmed ett starkt mandat.

Mycket av debatten kring forskningen vid museerna har kretsat kring att det bedrivs för lite forskning vid dem. Denna undersökning har visat att ett stort antal svenska ABM-institutioner bedriver forskning i någon form och omfattning (sammanlagt 53% av institutionerna), uppskattningsvis flera hundra personer. Samtidigt påpekar ett flertal av dem att det skulle behövas ännu mera forskning, men att resurser saknas eller är otillräckliga.

Denna undersökning har haft som målsättning att inventera forskning som håller samma vetenskapliga kvalitet som den som bedrivs vid universitet och högskolor, vilket ställer krav på forskningsplan, forskarkompetens och att forskningen lever upp till gängse definitioner av forskning. Detta är ett område där kraftig kritik riktats mot museisektorn, men mestadels i form av antaganden. Det är mycket möjligt att detta problem var giltigt tidigare, men i de enkätsvar som inkommit i denna undersökning kan man avläsa en god insikt i vad forskning är och inte är. Institutionernas definition av forskning följer den gängse och flera refererar exempelvis i sitt svar till OECD:s forskningsdefinition eller andra etablerade definitioner av forskning. Just detta problem tycks alltså inte vara giltigt längre. Uppgiften om antalet anställda med forskarkompetens vid svenska museer ur den äldre DIK-rapporten är en ofta citerad källa, som dock egentligen inte säger särskilt mycket om den egentliga forskningsverksamheten. Den anger endast kompetensen att bedriva forskning, men inte hur många av dessa personer som faktiskt bedriver forskning inom sin tjänst eller hur stor forskningsverksamheten vid museerna egentligen är. Undersökningen inom projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* har i stället koncentrerats kring själva forskningsverksamheten och arbetsuppgiften att bedriva forskning. Här angav

54% av de centrala museerna, 5% av läns museerna, 60% av de övriga museerna, 10% av biblioteken samt 26% av arkiven som besvarat enkätundersökningen att det finns forskare anställda med uppgift att bedriva forskning – och det handlar då om forskning som uppfyller kvalitetskriterierna för att vara jämställd med universitets- och högskoleforskning. Till detta kommer ytterligare 57% av läns museerna, 5% av biblioteken och 11% av arkiven där den ordinarie personalen i projektform eller löpande bedriver forskning inom tjänsten.

Nästa steg på kvalitetsstegen är att en institution har en forskningsansvarig som kan arbeta med forskningsfrågorna på ett övergripande sätt. Detta innebär för forskningens del en tydligare styrning och profilering och för institutionens del att forskningen får bättre förutsättningar att komma institutionen till godo. I dagsläget finns forskningsansvarig vid 77% av de centrala museerna, 43% av läns museerna, 47% av de övriga museerna, 5% av biblioteken och 21% av arkiven som besvarat enkäten. Till detta kommer ett antal institutioner som har forskningsansvaret organiserat i en annan form.

Forskningsprogram, vetenskapligt program eller motsvarande policydokument för forskningsfrågor innebär en ytterligare formalisering av forskningsfrågorna och även ökade möjligheter för institutionen att tillgodogöra sig forskningen i den övriga verksamheten och få den att svara mot de behov som identifieras. Forskningsprogram eller motsvarande policydokument finns i dagsläget vid 54% av de centrala museerna, 24% av läns museerna och 7% av de övriga museerna. Till detta kommer ett antal institutioner som har program för enbart en del av verksamheten. Inga av de arkiv och bibliotek som besvarat enkäten har forskningsprogram.

Slutligen innebär ett forskarråd eller motsvarande grupp och formaliserade externa kontakter och samarbeten att forskningen får en än mer formaliserad roll inom institutionen och blir både mer genomtänkt och mera långsiktig. Det är extra viktigt på grund av att forskarmiljöerna inom ABM-sektorn i regel är ganska små. En optimal situation, både för den forskningsansvarige, för forskningen och för institutionen i stort, bör vara att den forskningsansvarige är forskningschef eftersom forskningsfrågorna då förankras i institutionens ledning på ett självklart sätt.

Det finns ingenting som hindrar att forskning av hög kvalitet kan bedrivas utan att en institution har forskningsansvarig, forskningsprogram och vetenskaplig referensgrupp. Däremot bör dessa faktorer vara centrala för en långsiktig forskarmiljö. Att forskningen får en mer formaliserad grund är positivt för både forskningen i sig på lång sikt och för institutionerna. För forskningsverksamheten innebär det en mer underbyggd miljö och ökade möjligheter för långsiktig planering. Än viktigare är det för institutionerna själva, vars möjligheter att påverka, berikas av eller tillgodogöra sig den forskning som bedrivs vid dem annars minskar.

HUR KOMMUNICERAS FORSKNINGEN?

En intressant fråga är hur de ABM-institutioner som bedriver forskning och har forskare anställda kommunicerar sin forskningsverksamhet utåt. Sker detta i form av publikationer, seminarier eller via hemsidor? Vilka målgrupper är kommunikationen riktad till? Vilken bild av forskningen presenteras?

I debatten kring forskningen på museerna har de som vill se en ökad forskning inom museerna kritiserat museisektorns ledning för att vilja främja museerna som upplevelsecentran snarare än som kunskaps- eller forskningsinstitutioner. Är en sådan utveckling möjlig att också avläsa i museernas, arkivens och bibliotekens kommunikation?

KOMMUNIKATION GENTEMOT FORSKARSAMHÄLLET

De ABM-institutioner som bedriver forskning presenterar denna för forskarsamhället i samma former som de som övrig forskning brukar presenteras i. De former som presenteras i enkätsvaren innefattar exempelvis tidskrifter, skriftserier, artiklar, publikationer, konferenser och seminarier.

Det finns ingenting i dagsläget som tyder på att den forskning som bedrivs vid arkiv, bibliotek och museer inte skulle nå ut i det övriga forskarsamhället, eftersom den presenteras i gängse former.

KOMMUNIKATION GENTEMOT PUBLIKEN

Ett ofta framhållet särdrag hos framför allt forskningen vid museerna men också vid arkiv och bibliotek är den speciella publika dimensionen. Det är därför intressant att se på om forskningen verkligen kommuniceras till publiken, exempelvis via webbsidor, eller bara kommuniceras i andra hand exempelvis genom högre kvalitet på utställningar och pedagogik.

Ett specialfall är de centrala museerna vars verksamhet presenteras dels på egna hemsidor och dels på de särskilda hemsidor som de övergripande myndigheter som dessa museer är förenade i presenterar sin gemensamma myndighetsrelaterade verksamhet på. Mer än 60% av de centrala museerna presenterar ingen forskning alls på sina hemsidor. Bara 23% gör det på sin egen hemsida på ett lättåtkomligt sätt, ytterligare två stycken på ett svåråtkomligt sätt samt ytterligare fyra stycken enbart på myndighetens hemsida. Inte i något fall finns någon mer omfattande information eller artikel på den första sidan man möter.

Endast fyra av läns museerna presenterar forskning på sin hemsida. Med viss tvekan kan ytterligare tre institutioner räknas med. Endast en av dem presenterar forskning med en egen rubrik på förstasidan, för de övriga är det svårare att lokalisera.

Sammanfattningsvis kommunicerar endast 21% av de övriga museerna forskning på ett lättåtkomligt sätt på sin hemsida. Samma trend som för de övriga typerna av museerna är alltså tydlig här.

Det visade sig att endast ett av biblioteken (2%) som enkäten skickades till kommunicerar forskning på sin hemsida. Detta sker inte som en egen rubrik på förstasidan, utan under rubriken "Verksamhet".

Tre av de arkiv som enkäten skickades till (15%) kommunicerar forskning på sin hemsida. Detta görs lättåtkomligt, i samtliga fall med rubriker eller beskrivningar direkt på förstasidan.

SAMMANFATTNING – KOMMUNIKATION

Kommunikationen som är riktad till forskarsamhället följer forskningens gängse kommunikationskanaler, exempelvis tidskrifter, artiklar, skriftserier, konferenser och seminarier.

När det gäller kommunikationen gentemot publiken är det däremot ett tydligt mönster att forskning inte är något som lyfts fram på ABM-institutionernas hemsidor. Orsakerna bakom detta kan vara flera. En möjlighet är att forskningen betraktas som en i huvudsak intern angelägenhet och att man bedömer att den har marginellt intresse hos publiken. En annan möjlighet kan vara att forskningen betraktas som en sak för sig själv, som ligger vid sidan om den övriga verksamheten. Det kan också bero på att institutionen anser att forskningen inte främst är ägnad för att presenteras publikt utan riktad mot forskarsamhället samt att forskningen trots att den inte synliggörs kan ligga till grund för utställningar och intern utveckling. Det är också fullt möjligt att den låga graden av publik forskningskommunikation rymmer en värdering av forskningens betydelse i förhållande till övrig verksamhet. Konsekvensen blir dock att det bara är forskningsresultaten som visas upp men inte själva forskningsprocessen.

Frågan kring varför ABM-institutionerna i så liten grad kommunicerar sin forskning mot publiken är mycket intressant och borde utredas ytterligare i framtiden. Av allt att döma finns det många olika orsaker till detta, men kanske är den bakomliggande orsaken i många fall att mycket av den forskning som bedrivs vid institutionerna är svagt integrerad med den övriga verksamheten.

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner* har genomfört en noggrann undersökning av forskningen vid svenska arkiv, bibliotek och museer. Den empiriska basen i undersökningen är en enkät som skickades ut till 143 arkiv, bibliotek och museer runtomkring i landet. Om man tar hänsyn till att en del är förenade i övergripande organisationer så inbegrips 149 institutioner i undersökningen. Institutionerna utgörs av samtliga centrala museer, samtliga läns museer samt ett urval av övriga museer, arkiv och bibliotek.

De viktigaste resultaten av undersökningen är:

- att det visat sig att det idag bedrivs en kvantitativt sett omfattande forskning vid svenska arkiv, bibliotek och museer. Minst 64 av de institutioner som besvarat enkäten har angett att de bedriver forskningsverksamhet; 21 centrala museer, 15 läns museer, 12 övriga museer, 4 bibliotek och 12 arkiv. Denna forskning bedrivs i regel enligt gängse kriterier för forskning, det vill säga i nivå med den som bedrivs på universitet och högskolor samt utförs av forskarkompetent personal.
- att det i dag råder en positiv attityd till forskning vid ABM-institutioner inom sektorn, i synnerhet vid museer och arkiv. Flertalet institutioner uttrycker önskemål om mer forskning och ökade resurser för forskning. Uppfattningen tycks av allt att döma delas av både institutionschefer och forskningsansvariga.
- att svenska ABM-institutioner i dag har en god insikt i vad forskning är och rådande forskningsdefinitioner samt hur forskning skiljer sig från utveckling, dokumentation och annan kunskapsrelaterad verksamhet.
- att forskningen vid svenska ABM-institutioner fortfarande har en svagt underbyggd institutionell förankring. Den bedrivs i regel med externa medel. Tillsammans med den låga andelen institutioner som har forskningsprogram, forskningsråd och formaliserade externa samarbeten visar det att forskningen ännu har en relativt svag institutionell ställning och generellt sett är svagt integrerad i den övriga verksamheten. Detta gör också att forskningens långsiktiga ställning är osäker, dels är den i dagsläget helt beroende av externa resurser och dels är den i mycket beroende av enskilda individer. Läns museerna avviker något från detta mönster.

I museikoordinatorns undersökning framhölls att det behövs mer forskning vid svenska museer, både på samlingarna och vad gäller museernas praktik (SOU

2009:15, s. 18). Här lyfts siffrorna på antalet forskarkompetenta vid museerna från den äldre DIK-rapporten fram (DIK 2004). Detta har kritiserats av Vitterhetsakademien som i sitt remissvar påpekar att det saknas egentligt underlag för att bedöma forskningsaktiviteten vid museerna. Detta beror inte bara på att denna undersökning genomfördes för sex år sedan och att situationen därefter förändrats utan också på att DIK-undersökningen fokuserade de forskarutbildade och inte själva forskningsverksamheten och hur många som egentligen bedrev forskning. I remissvaret påpekar Vitterhetsakademien också att de tvivlar på att den ofta framhållna skiljelinjen mellan universitet och universitetsforskning å ena sidan och museer å den andra sidan verkligen stämmer (Norberg 2009).

Det senare understryks av undersökningen inom projektet *Inventering av forskning vid svenska ABM-institutioner*. Undersökningen har visat att det finns en omfattande forskningsverksamhet, som dock gärna kunde få vara ännu större, som dessutom generellt håller en kvalitet väl jämförbar med forskningen vid universitet och högskolor. Flera ABM-institutioner har också väl utvecklade samarbeten med just universitet och högskolor.

Debatten om forskning vid museerna har framför allt varit koncentrerad kring att bevisa vikten av forskning inom museerna samt att sådan forskning är hotad eller obefintlig (jämför Björkman 2009, s. 16ff). Argument för att forskningen behövs har exempelvis varit att museerna är samhällets minne, att den är nödvändig för institutionens trovärdighet och kvalitet (Rentzhog 2006, s. 11, 28) och att det utan forskning är svårt att både bevara, samla och förmedla kunskap (jämför Björkman 2009, s. 8).

Det har ofta framhållits att det finns en negativ attityd gentemot forskning och forskare vid svenska museer. Detta har inte kunnat beläggas vid denna undersökning, snarare tvärtom. Både museer och arkiv framhåller i sina enkätsvar en mycket positiv syn på forskning. Biblioteken är mer splittrade, där ett antal framhåller en mycket positiv attityd gentemot forskning inom organisationen medan många är starkt negativa till tanken på forskning inom biblioteken. Denna ökande positiva syn jämfört med äldre debattinlägg överensstämmer också med museikoordinatorns utredning som anar en stärkt roll för forskningen vid museerna (SOU 2009:15, s. 71).

En viktig linje i DIK:s undersökning var en hotande framtida kompetenssänkning vid museerna. DIK påpekade att museerna står inför stora pensionsavgångar, som också påverkar antalet forskarutbildade. I rapporten framhölls att det på sikt skulle komma att råda en mycket stor brist på forskarutbildad personal vid svenska museer. Denna bild är också giltig för arkiv och bibliotek. Eftersom det inte råder brist på forskarutbildade personer generellt är dock detta snarast ett rekryteringsproblem, som handlar om dels att få forskarutbildade att söka tjänster vid arkiv, bibliotek och museer och omvänt om att dessa institutioner ska anställa sådan personal. De nyinrättade traineetjänsterna är värdefulla i detta sammanhang.

I debatten om forskning vid museerna har det ofta framhållits att museerna inte kan avgöra skillnaden mellan forskning och annan typ av dokumentations- eller kunskapsuppbyggande verksamhet (jämför DIK 2004; Rentzhog 2006; Björkman 2009). Detta lyfts då fram som argument för att den mängd forskning

som museerna anger att de bedriver skulle vara överdriven.

I de svar som inkommit till denna undersökning går det inte att avläsa att de museer, arkiv och bibliotek som besvarat enkäten inte skulle kunna definiera forskning på ett korrekt sätt eller kunna skilja forskning från andra typer av verksamheter. Tvärtom, genomsyras svaren av en god insikt i vad forskning är och många hänvisar till eller citerar gängse vedertagna definitioner av forskning.

Den undersökning som fackförbundet DIK genomförde år 2003 för museernas del avslutades med en rad forskningspolitiska ställningstaganden. De var i sammanfattning (DIK 2004, s. 19f):

- Det krävs ökat samarbete mellan museer och universitet/högskolor
- Ökade medel för forskning till museisektorn
- Ökade möjligheter för yrkesverksamma att genomgå forskarutbildning
- Ökade möjligheter för forskarkompetenta museimän att forska i tjänsten
- För att definieras som ett statligt ansvarsmuseum ska krävas en professur
- Långsiktiga forskningsprogram inom musei- och kulturmiljöområdet
- Ökad medvetenhet hos huvudmännen om forskningens betydelse för god kvalitet

Enkätsvaren inom den nya undersökningen visar att majoriteten av cheferna vid svenska ABM-institutioner, i synnerhet museer och arkiv, har en positiv syn på forskning och ser forskning som en nödvändighet för framtida utveckling och god kvalitet. Flera institutioner har eller vill skapa samarbeten med universitet och högskolor, så den ofta återopade polemiken mellan museiverksamhet och forskning kunde inte uppfattas. Det största problemet upplevs vara resursbrist och/eller resursfördelning. Även museikoordinatorn ansluter i sin utredning till denna uppfattning; att det krävs mera forskning och att nuvarande resurser är otillräckliga (SOU 2009:15, s. 68).

Den äldre DIK-undersökningen identifierade de allvarligaste problemen som ”den låga forskningsaktiviteten, forskningens bristande organisation och planering samt inte minst den framtida kompetensförsörjningen” (DIK 2004, s. 9). Dessa problem är fortfarande i hög grad giltiga. Undersökningen visar vid jämförelse med den äldre DIK-undersökningen en positiv trend. Andelen kvalitativ forskning som bedrivs har ökat, dock är utvecklingen inte lika tydlig när det gäller forskningens formaliserade och institutionella ställning. Forskningen är ännu i mycket liten grad inbyggd i den övriga verksamheten på något formaliserat sätt. Även om mycket forskning i dagsläget bedrivs så är det med ett till synes kortsiktigt perspektiv. Forskningen bedrivs med externa medel och i regel av projektanställd personal. De externa samarbetena är fortfarande i mångt och mycket informella och beroende på enskilda individers personliga nätverk snarare än på samarbeten på institutionsnivå. För att göra forskningen vid svenska ABM-institutioner långsiktig krävs satsningar på den formaliserade delen av verksamheten; forskningsansvariga, forskningschefer, vetenskapliga råd, forskningsprogram och formaliserade externa samarbeten.

Forskningen måste på ett tydligare och mera formaliserat sätt bli en del av den övriga verksamheten. Så länge den nästan uteslutande bedrivs av tillfällig personal inom externfinansierade projekt är detta behov faktiskt ännu större,

eftersom den annars riskerar att bli helt upphängd på enskilda individer. Det behövs alltså resurser för även forskningens organisation. Detta problem uppmärksammades även 2003 (DIK 2004, s. 15).

Problemet med att museerna inte inser behovet av forskning finns däremot inte längre såvitt detta kan bedömas utifrån de enkätsvar som inkommit. Museikoordinatören har i sin utredning påpekat att det finns en stor forskarmiljö med anknytning till kulturområdet men att den är splittrad i många små miljöer. Detta ökar ytterligare behovet av formalisering. I *Forskning för kulturområdets behov* föreslår kulturutredningen tillsammans med museikoordinatören att det bör inrättas en särskild nämnd för att bereda frågor som rör kulturområdets behov och att denna bör disponera över anslag för finansiering dels av forskning och dels av forskningsinfrastruktur (Kulturutredningen i samråd med museikoordinatören 2008).

Att det skulle bedrivas för lite – eller ingen – forskning vid svenska ABM-institutioner är alltså inte korrekt, men däremot har forskningen än så länge en svag och kortsiktig grund att vila på.

REFERENSER

Almerud, Peter. 2000. *ABM eller A, B och M? Låt innehållet avgöra. Kunskapens källor – om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*. Utgiven av DIK-förbundet. Nacka. s. 13–30.

Björkman, Jenny. (red.). 2009. *Bättre vetande. Ett symposium med anledning av den Hallwylska professurens 90-årsjubileum*. Stockholm.

Bohman, Stefan. 2000. Museiforskning – onödigt eller nödvändigt? Om forskning på museer i allmänhet och på Nordiska museet i synnerhet. I *Tingen som kunskapskälla. Om forskning på museer. Rapport från Statens kulturråd 2000:2*. Stockholm. s. 14–19.

Bohman, Stefan & Lindvall, Karin. 1998. Museerna i samhället och samhället i museerna. Museerna inför 2000-talet. I *Rapport från seminarium arrangerat med anledning av Sten Rentzhogs 60-årsdag den 10 april 1997*. Nordiska museet. Stockholm. s. 67–76.

DIK-förbundet 2000. ABM-samarbetet – en sammanfattning. I *Kunskapens källor – om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*. Utgiven av DIK-förbundet. Nacka. s. 73–75.

DIK 2004. *Tillbaka till gå? Enkätundersökning om forskning och forskarkompetens på museer 2004-03-07*. En rapport från DIK Museimannaförbundet. Nacka.

Handbok för uppdragsarkeologi. Riksantikvarieämbetet. http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/arkeologi_och_fornlamningar/handbok_for_uppdragsarkeologi.html

Kulturutredningen i samråd med museikoordinatorn. 2008-02-27. *Forskning för kulturområdets behov*. <http://www.sou.gov.se/kulturutredningen/pdf/Forskning%20of%C3%B6r%20kulturomr%C3%A5dets%20behov.pdf>

Lannegren, Göran 2000. Förord. I *Tingen som kunskapskälla. Om forskning på museer*. Rapport från Statens kulturråd 2000:2. Stockholm. s. 5–6.

Monié, Karin. 2000. *Ansvarsmuseernas forskningsmedel. Tingen som kunskapskälla. Om forskning på museer*. Rapport från Statens kulturråd 2000:2. Stockholm. s. 7–13.

Nationalencyklopediens internetupplaga. <http://www.ne.se>

Norberg, Erik. 2009. *Remissyttrande över betänkandet Kraftsamling – museisamverkan ger resultat (SOU 2009:15)*. www.regeringen.se/content/1/c6/12/60/47/b7be9cbf.pdf

Nordiska museet 1998. *Museerna inför 2000-talet. Rapport från seminarium arrangerat med anledning av Sten Rentzhogs 60-årsdag den 10 april 1997*. Stockholm.

OECD Glossary. <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2312>

Prop. 1996/97:3. *Kulturpolitik*. www.regeringen.se/sb/d/108/a/1787

Prop. 2000/01:3. *Forskning och förnyelse*. www.regeringen.se/sb/d/108/a/2643

Prop. 2008/09:50. *Ett lyft för forskning och innovation*. www.regeringen.se/sb/d/108/a/113957

Rentzhog, Sten. 2006. *Forskning & museer. En debattskrift om museernas behov av kunskap och forskningens behov av museer*. Nordiska museets forskarskola 2006. Stockholm.

SOU 2003:129. *KB – ett nav i kunskapssamhället*. Kungl. biblioteket – Sveriges nationalbibliotek. Verksamhet och visioner. Betänkande från KB-utredningen. Stockholm.

SOU 2009:15. 2009. *Kraftsamling! – museisamverkan ger resultat*. Betänkande från museikoordinatören. Stockholm. www.regeringen.se/sb/d/108/a/120693

SOU 2009:16. *Betänkande av kulturutredningen*. www.regeringen.se/sb/d/108/a/120332

Statens kulturråd. 2000. *Tingen som kunskapskälla. Om forskning på museer*. Rapport från Statens kulturråd 2000:2. Stockholm.

Svensson, Birgitta. 2009. Styrka genom samverkan. I Björkman, J (red). *Bättre vetande. Ett symposium med anledning av den Hallwylska professurens 90-årsjubileum*. Stockholm. s. 4-9.

BILAGA I: INSTITUTIONER I UNDERSÖKNINGEN/SÄNDLISTA

Enkäten sändes via mail till följande ABM-institutioner. Några är förenade i myndigheter eller i institutionsövergripande samverkan, och då har enkäten i en del fall besvarats av en övergripande forskningsansvarig och i en del fall av varje institution för sig.

CENTRALA MUSEER

Arbetets museum
Arkitekturmuseet
Livrustkammaren
- Skoklosters slott
- Hallwylska museet
Moderna museet
Nationalmuseum
- Prins Eugens Waldemarsudde
Naturhistoriska riksmuseet
Nordiska museet
Skansen
Statens museer för världskultur
- Etnografiska museet
- Östasiatiska museet
- Medelhavsmuseet
- Världskulturmuseet
Tekniska museet
Statens maritima museer
- Vasamuseet
- Sjöhistoriska museet
- Marinmuseum
Statens Historiska Museer
- Historiska museet
- Kungliga Myntkabinettet
Statens försvarshistoriska museer
- Armémuseum
- Flygvapenmuseum
Statens musiksamlingar
- Statens musikbibliotek

- Musikmuseet
- Svenskt visarkiv

LÄNSMUSEER

Blekinge läns museum
Dalarnas museum
Jamtli
Jönköpings läns museum
Kalmar läns museum
Kulturen i Lund
Länsmuseet på Gotland
Länsmuseet i Gävleborgs län
Länsmuseet i Västernorrland
Norrbottens museum
Regionmuseet i Skåne
Smålands museum
Stiftelsen Hallands läns museer
- Kulturmiljö Halland
- Länsmuseet i Halmstad
- Länsmuseet Varberg
Stockholms läns museum
Sörmlands museum
Upplandsmuseet
Värmlands museum
Västarvet
- Bohusläns museum
- Vänersborgs museum
- Lödöse museum
- Västergötlands museum
Västerbottens museum
Västmanlands museum
Örebro läns museum
Östergötlands läns museum

ÖVRIGA MUSEER

Åjtte
Bergianska botaniska trädgården
Bildmuseet
Dansmuseet
Dunkers kulturhus
Evolutionsmuseet Uppsala
Göteborgs konstmuseum
Göteborgs naturhistoriska museum
Göteborgs stadsmuseum
Judiska museet

Lunds universitets historiska museum
Malmö museer
Millesgården
Museum Gustavianum
Nobelmuseum
Postmuseum
Silvermuseet i Arjeplog
Stockholms stadsmuseum
Sveriges järnvägsmuseum
Teatermuseum
Utvandrarnas hus
Vitlycke museum
Zoologiska museet, Lunds universitet
Zornsamlingarna

BIBLIOTEK

Kungliga biblioteket
- Statens ljud- och bildarkiv
Blekinge tekniska högskola, biblioteket
Chalmers bibliotek
Anna Lindh-biblioteket
Göteborgs universitetsbibliotek
Högskolan i Dalarna, biblioteket
Högskolan i Borås, biblioteket
Högskolan i Gävle, biblioteket
Högskolan i Halmstad, biblioteket
Högskolan i Jönköping, biblioteket
Högskolan i Kalmar, biblioteket
Högskolan Kristianstad, biblioteket
Högskolan i Skövde, biblioteket
Högskolan i Trollhättan, biblioteket
Högskolan på Gotland, Almedalsbiblioteket
Idrottshögskolans bibliotek
Karlstads universitetsbibliotek
Karolinska institutet Universitetsbiblioteket
Konstfacks bibliotek
Kungliga konsthögskolan, Arkitekturskolans bibliotek
Kungliga tekniska högskolans bibliotek
Linköpings universitetsbibliotek
Luleå universitetsbibliotek
Lunds universitets bibliotek
Lärum
Malmö högskola, biblioteket
Mittuniversitetets bibliotek
Mälardalens högskolas bibliotek
Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, biblioteket

Polishögskolans bibliotek
Röda korsets högskola, biblioteket
Stockholms universitetsbibliotek
Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek
Södertörns högskolebibliotek
Umeå universitetsbibliotek
- Forskningsarkivet vid Umeå universitet
Uppsala universitetsbibliotek
Växjö universitetsbibliotek
Örebro universitetsbibliotek
CAN:s bibliotek
FMV Bibliotek
Immigrantinstitutets bibliotek
Kungliga akademien för de fria konsterna, biblioteket
Kungl Skogs- och lantbruksakademien, biblioteket
Nordiska Afrikainstitutets bibliotek
Statistiska centralbyråns bibliotek
Svenska barnboksinstitutets bibliotek
Svenska filminstitutets bibliotek
Sveriges geologiska undersökning, bibliotek
Vitterhetsakademiens bibliotek

ARKIV

Antikvarisk- Topografiska Arkivet
Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek
Arkivnämnden
- Region- och stadsarkivet Göteborg med folkrörelsernas arkiv
- Regionarkivet Vänersborg
- Regionarkivet Mariestad
Landsarkivet i Lund
Landsarkivet i Göteborg
Landsarkivet i Härnösand
Landsarkivet i Uppsala
Landsarkivet i Vadstena
Landsarkivet i Visby
Landsarkivet i Östersund
Riksarkivet
Folklivsarkivet, Lunds universitet
SOFI
- Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund
- Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg
- Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå
Värmlandsarkivet
Stadsarkivet Stockholm
Stadsarkivet Malmö

BILAGA 2: ENKÄTUNDERSÖKNINGEN

INVENTERING AV FORSKNING VID SVENSKA ABM-INSTITUTIONER

ENKÄTFRÅGOR

Institution:

Adress:

Besvarare (namn & befattning):

Frågorna besvarades via:

- Telefon - Skriftligt/mail - Datum:

Frågor:

1. Finns forskning i grunduppdraget?

2. Bedrivs forskning vid institutionen?

- Om Nej, Varför?

- Policy

- Resursbrist

- Inget behov

- Övrigt

- Om Ja, besvara följande frågor:

3. Finns forskningsansvarig vid institutionen?

- Namn:

- Vilka arbetsuppgifter ingår?

- Utgör forskningsansvaret en egen tjänst eller en viss procent av årsarbetstiden?

4. Finns forskningsprogram och gäller det i så fall hela verksamheten?

- Är det möjligt att få programmet för vidare analys?

5. Finns forskare anställda? (dvs som "forskare")
 - Vilken är deras examensnivå?
 - Eller är det den ordinarie personalen som utför eventuell forskning?
6. Bedriver institutionen forskningsprojekt?
7. Har institutionen forskningsråd/vetenskaplig referensgrupp eller motsvarande?
8. Finns formaliserat externt samarbete?
9. Hur ser institutionen på förhållandet mellan forskning och utveckling?

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS är en skriftserie för forskning som bedrivs vid eller har anknytning till Nobelmuseet i Stockholm.

NOBEL MUSEUM OCCASIONAL PAPERS presents research from the Nobel Museum in Stockholm, Sweden.

1. Margrit Wettstein, *Escape to life: Nelly Sachs' alienation and exile in 20th century Sweden* (2005).
2. Peter Zander, *"Til allmän bequämlighet": Om Stockholms börshus plats i det offentliga rummet under tre århundraden* (2005).
3. Gustav Källstrand, *Forskning och vetenskap: Aspekter på naturvetenskapen i offentligheten i samband med Nobelprisen i fysik och kemi 1903* (2007).
4. *Medicinhistoria idag: Perspektiv på det samtida svenska forskningsfältet* (2007).
5. Göran Nilzén, *Familjen Nobel: En svensk industridynasti. Översikt över arkivalier i Stockholm, Uppsala och Lund* (2007).
6. Gustav Källstrand, *En plats som orakel. Kring Nobelpristagaren Svante Arrhenius död och begravning* (2009).
7. Aron Ambrosiani, *Rektor Lennmalms förslag. Om 1918–1921 års diskussioner kring ett Nobelinstitut i rasbiologi vid Karolinska institutet* (2009).
8. Gustav Bohlin, *Svenska förhållanden kring acceptandet av DNA som bärare av genetisk information – eventuell förklaring till ett uteblivet Nobelpris* (2009).
9. Anna Lihammer, *Forskningen vid svenska ABM-institutioner. En undersökning av aktuella förutsättningar och trender* (2009).